

Sveučilište u Rijeci
Pravni fakultet

Poslijediplomski specijalistički studij Kriminalističko istraživanje

Krešimir Kamber

PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA U
KAZNENOM POSTUPKU

Praktikum analize postupanja u praksi
Mentor: Prof.dr.sc. Berislav Pavišić

Zagreb, 2008.

SAŽETAK

Bankovni podatak u kriminalističkom istraživanju je svaki onaj podatak koji banka pribavlja, obrađuje i s kojim po bilo kojoj pravnoj ili faktičnoj osnovi raspolaže neovisno o tome koliki je formalni i stvarni opseg ovlaštenja iz takvog raspolaganja, a koji je nositelj sadržaja značajnog za proceduru kriminalističkog istraživanja. Bankovni podatak u užem smislu je priopćenje o činjenicama koje je banka ovlaštena i dužna čuvati kao poslovnu i profesionalnu, odnosno bankovnu tajnu. Bankovna tajna nastaje i prestaje neovisno o drugim oblicima zaštite tajnosti bankovnih podataka.

Pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku ostvaruje se kroz specifične radnje otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela. Procedura pribavljanja bankovnih podataka u kaznenom postupku kreće se u okvirima dostupnosti podataka redovitim bankarskim obavješćavanjem, ograničenjima koje nose različiti stupnjevi i oblici zaštite tajnosti bankovnih podataka i neophodnosti, razmjernosti i zakonitosti djelovanja u pribavljanju i primjeni bankovnih podataka u kaznenom postupku.

Sadržaj bankovnih podataka osobito je važan kod otkrivanja i dokazivanja pojava suvremenih sofisticiranih kaznenih djela, prijevanih kaznenih djela i kaznenih djela s elementima inozemnosti. Istraživanje takvih kaznenih djela zahtjeva poznavanje osnovnih sadržaja bankarskog poslovanja i konkretizaciju takvog znanja u istražnom procesu, te stalnu međunarodnopravnu komunikaciju i konkretnu suradnju.

Ključne riječi: bankovni podatak, bankovna tajna, pribavljanje bankovnih podataka, prijevarena kaznena djela, međunarodna kaznenopravna i policijska suradnja.

SUMMARY

Banking data, when conducting a criminal investigation, accounts for the all data obtained, processed and disposed by bank based on any legal or factual basis regardless of the formal and actual range of authorization derived from such a disposition, which deems the content significant for the criminal investigation procedure. Banking data in the narrow sense is all the information regarding facts that a bank is authorized and obligated to keep as business and professional secret, that is, as bank secrecy. The bank secrecy incurs and ceases independently of any other forms of protecting the confidentiality of the banking data.

The gathering of the banking data in a criminal trial is realized through specific methods of discovering and obtaining evidence of criminal acts. The procedure in which the banking data is gathered for a purpose of a criminal trial operates within the frame of the availability of the banking information through regular methods of the banking notification; the limits set by different degrees and forms of protecting the confidentiality of the banking data and the necessity, proportionality and legality of actions taken in the process of obtaining and using the banking data in the course of a criminal trial.

The content of the banking data is especially relevant when detecting and proving the phenomenon of modern and sophisticated criminal acts, fraudulent criminal acts and criminal acts with international components. The research of the stated criminal acts demands the understanding of the content of the basic banking transactions and the concretization of such knowledge in the criminal investigation procedure and constant international legal communication and concrete cooperation.

Key words: banking data, bank secrecy, obtaining the banking data, fraudulent criminal acts, international legal and police cooperation.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SUMMARY.....	II
UVOD.....	2
1. POSEBNOSTI PRIBAVLJANJA BANKOVNIH PODATAKA.....	3
1.1. Bankovni podatak u kriminalističkom istraživanju.....	3
1.2. Normativne pretpostavke i ograničenja pribavljanja bankovnih podataka.....	5
1.2.1. Bankovni podatak kao poslovni podatak o banci.....	5
1.2.2. Bankovni podatak kao podatak o klijentu.....	9
1.2.3. Bankovna tajna i bankarsko obavješćavanje.....	11
1.3. Tehničke mjere zaštite bankovnih podataka.....	14
2. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA.....	16
2.1. Pribavljanje bankovnih podataka kao istražna radnja privremenog oduzimanja predmeta.....	16
2.2. Pribavljanje bankovnih podataka prema Zakonu o USKOKU.....	24
2.3. Pribavljanje bankovnih podataka izvan kaznenog postupka.....	29
3. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA KOD ISTRAŽIVANJA PRIJEVARNIH KAZNENIH DJELA.....	33
3.1. Uvodne napomene.....	33
3.2. Pribavljanje bankovnih podataka kod kaznenih djela prijevare i prijevare u gospodarskom poslovanju.....	37
3.3. Pribavljanje bankovnih podataka kod prijevarnih kaznenih djela na štetu finansijskih interesa Europske unije.....	42
4. MEĐUNARODNA KAZNENOPRAVNA I POLICIJSKA SURADNJA U PRIBAVLJANJU BANKOVNIH PODATAKA.....	46
4.1. Uvodne napomene.....	46
4.2. Instrumenti međunarodne kaznenopravne i policijske suradnje.....	46
ZAKLJUČAK.....	49
LITERATURA.....	51

UVOD

Predmet ovoga rada je pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku i to s aspekta same prirode bankovnog podatka i bankovne tajne, te specifičnih radnji otkrivanja i dokazivanja kaznenih djela.

U prvom poglavlju obrađene su posebnosti pribavljanja bankovnih podataka u kaznenom postupku koje prvenstveno proizlaze iz prirode bankovnog podatka. Obrađuju se neki od osnovnih pojmova vezanih uz bankovni podatak i daje se definicija i značenje bankovnog podatka u kriminalističkom istraživanju. U ovom poglavlju pregledno se prikazuju normativna ograničenja i pretpostavke pribavljanja bankovnih podataka pri čemu se one promatraju posebno u odnosu na bankovni podatak kao podatak o banci, bankovni podatak kao podatak o klijentu, te kroz bankovnu tajnu i bankarsko obavješćavanje. Uz to, kratko su prikazane osnovne tehničke mjere zaštite bankovnih podataka koje poduzimaju same banke.

Drugo poglavlje je središnji dio rada. Obrađuje se pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku kao posebna istražna radnja privremenog oduzimanja predmeta, te kao posebna radnja koja se poduzima prema posebnom zakonu u skladu s ovlastima Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta kao posebnog državnog odvjetništva. U ovom poglavlju prikazani su i temeljni oblici pribavljanja bankovnih podataka izvan kaznenog postupka. To su u pravilu mjere administrativnog prikupljanja podataka ali se ukazuje i na prikupljanje podataka kao zahtjev suvremene poslovne suradnje.

Predmet trećeg poglavlja je pribavljanje bankovnih podataka kod prijevernih kaznenih djela. Ovdje se ukratko ukazuje i na osnovne bankarske poslove kao pretpostavku valjanog razumijevanja značenja pribavljanja bankovnih podataka kod ovih kaznenih djela. Posebno se obrađuje pribavljanje bankovnih podataka kod kaznenih djela prijevare i prijevare u gospodarskom poslovanju u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, te pribavljanje bankovnih podataka kod kaznenih djela prijevera na štetu financijskih interesa Europske unije.

U četvrtom poglavlju prikazane su osnove i temeljni oblici međunarodne kaznenopravne i policijske suradnje u pribavljanju bankovnih podataka, te su navedeni neki od osnovnih izvora kojima se takva suradnja ostvaruje.

1. POSEBNOSTI PRIBAVLJANJA BANKOVNIH PODATAKA

1.1. BANKOVNI PODATAK U KRIMINALISTIČKOM ISTRAŽIVANJU

Bankovni podatak s aspekta procedure kriminalističkog istraživanja može se odrediti kao svaki onaj podatak koji pribavlja, obrađuje i s kojim po bilo kojoj pravnoj ili faktičnoj osnovi raspolaže banka, neovisno o tome koliki je formalni i stvarni opseg ovlaštenja iz takvog raspolaganja, a koji je nositelj sadržaja značajnog za odlučivanje i upravljanje kriminalističkim istraživanjem.

Pojam podatka valja tumačiti sukladno osnovnim komunikologijskim pravilima kao dio procesa obavijesti o određenoj činjenici. Obavještajni proces je dinamičan, koordiniran sustav i model oblikovanja informacije koji uključuje slijedeće stadije: (1) sustavno planiranje izvora podataka i prosudba informacija, (2) sustavno prikupljanje neobrađenih podataka i informacija, (3) sustavna procjena (evaluacija) i uspoređivanje (komparacija) prikupljenih podataka, informacija, znanja, (4) pohrana (registriranje) i organizacija podataka i informacija, (5) objedinjavanje (integracija) podataka i informacija, (6) obrada i interpretacija podataka i informacija, (7) razvoj hipoteza, zaključaka, procjena ili predviđanja i (8) raspodjelu (diseminaciju) hipoteza, (pouzdanih) zaključaka, procjena ili predviđanja.¹ Podatak je ujedno središnja kategorija u kriminalistici.² On je dio kriminalističke procedure u čijoj osnovi je informacija kao obilježje stvari, stanja, odnosa, iskazanih u obliku znaka, svojstva, podatka s važnošću i svrhom, koji služi za odlučivanje i upravljanje, a koji se ostvaruje putem: (1) činjenice kao objekta promatranja, (2) podatka ili onoga što opisuje činjenicu, (3) semantičke obrade podatka, (4) vijesti kao rečenice u vremenu i prostoru dostavljene od strane pošiljatelja primatelju i (5) informacije kao sadržaja vijesti koji za primatelja ima vrijednost novosti koja pokreće djelovanje.³ Pojam podatka treba razlikovati od informacije. Podatak ne mora nužno nositi informaciju i može joj u većoj ili manjoj mjeri odgovarati. Podatak je nositelj informacije samo ako je u stanju reorganizirati kontekst u koji je stavljen.⁴

¹ Šimović, V., Izgradnja modela operativne i strateške analitike, s posebnostima u kaznenim djelima, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2000., str. 26.

² Pavišić, B., Modly, D., Veić, P., Kriminalistika 1 – knjiga prva, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 39.

³ Ibid., str. 40.

⁴ Matić, N., Uloga business intelligence-a u upravljanju poslovnim bankom, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 105.

Banka je svaka financijska institucija koja je od Hrvatske narodne banke⁵ dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.⁶ Ovakva definicija određuje dvostranost osnovnih karakteristika banke. Banka je financijska institucija iz čega proizlazi da je njezina osnovna karakteristika financijsko poslovanje, odnosno uzimanje i davanje kredita, te posredovanje u novčanim plaćanjima u privredi i društvu.⁷ Banka se osniva kao trgovačko društvo, odnosno dioničko društvo sukladno Zakonu o trgovačkim društvima⁸ i Zakonu o bankama koje ima pravnu osobnost i koje se upisuje u trgovački registar. Time banka stječe značaj gospodarske organizacije, odnosno trgovačkog društva sa specifičnim samostalnim pravnim statusom i djelatnošću. Ona pravna osoba koja nema navedena svojstva ne može biti banka. Tako je potrebno razlikovati banku od štedno – kreditne zadruge⁹ i svake druge institucije sa sličnom djelatnošću.

Bankovni podatak u širem smislu je priopćenje o svim činjenicama¹⁰ i okolnostima o kojima banka ima saznanja. To može biti priopćenje o (1) samoj banci kao pravnoj osobi i/ili financijskoj instituciji, (2) klijentu fizičkoj ili pravnoj osobi, (3) trećoj osobi o kojoj banka ima određena saznanja u svezi svoga poslovanja s klijentom i (4) svim drugim činjenicama i okolnostima o kojima banka ima saznanja (npr. srednjem tečaju HNB za neku stranu valutu). Pojam bankovnog podatka u užem smislu blizak je određenju pojma bankovne (ili bankarske) tajne. To je priopćenje o svim činjenicama i vrijednosnim sudovima koji se odnose na

⁵ Hrvatska narodna banka (u daljnjem tekstu: HNB) je središnja banka Republike Hrvatske sa svojstvom pravne osobe u isključivom vlasništvu Republike Hrvatske. HNB je u obavljanju svojih ovlasti i dužnosti odgovorna samo Hrvatskom saboru. U odnosu na bilo koju drugu vlast ili osobu HNB je neovisna i samostalna u odlučivanju i provedbi svojih odluka. Zadaci HNB su: (1) utvrđivanje i provođenje monetarne i devizne politike, (2) držanje i upravljanje s međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske, (3) izdavanje novčanica i kovanog novca, (4) izdavanje i oduzimanje odobrenja za rad banaka, nadziranje poslovanja banaka i donošenje podzakonskih akata koji reguliraju poslovanje banaka, (5) vođenje računa banaka i obavljanje platnog prometa po tim računima, davanje kredita bankama i primanje u depozit sredstava banaka, (6) reguliranje, unaprjeđenje i nadziranje platnog sustava, (7) obavljanje ostalih zakonom utvrđenih poslova. Vidi, Srb, V., Matić, B., Bankarsko poslovanje, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2003., str. 81. – 104. i Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci (Narodne novine, broj 36/2001., 135/2006. U daljnjem tekstu: Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci).

⁶ Članak 2. stavak 1. Zakona o bankama, Narodne novine, broj 84/2002., 141/2006. U daljnjem tekstu: Zakon o bankama.

⁷ Katunarić, A., Banka – principi i praksa bankovnog poslovanja, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1988., str. 27.

⁸ Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, broj 111/1993., 34/1999., 52/2000., 118/3003., 107/2007. U daljnjem tekstu: Zakon o trgovačkim društvima.

⁹ Zakon o štedno – kreditnim zadrugama, Narodne novine, broj 84/2002.

¹⁰ Činjenica je: stvar, odnos ili svojstvo.

klijenta, a o kojima je banka stekla saznanja temeljem poslovne veze s klijentom i koji mogu biti u svezi s (1) gospodarskim položajem klijenta, (2) njegovoj kreditnoj sposobnosti, (3) plaćevnoj moći i (4) sadržaju poslovanja i platnog prometa po svim računima klijenta.¹¹

U kriminalističkom istraživanju bankovni podatak može imati više značenja: (1) okolnost koja se istražuje, (2) činjenica koja je u izravnoj ili neizravnoj vezi s kaznenim djelom ili drugom okolnosti koja se istražuje, (3) činjenica koja služi za provjeru. Pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku ostvaruje se u okvirima radnji kriminalističkog istraživanja u širem smislu i to izvidnih radnji i posebnih izvidnih radnji redarstvenih vlasti, istražni radnji i hitnih istražnih radnji istražnog suca i redarstvenih vlasti, te posebnih radnji i mjera državnog odvjetništva, odnosno Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta.¹²

1.2. NORMATIVNE PRETPOSTAVKE I OGRANIČENJA PRIBAVLJANJA BANKOVNIH PODATAKA

Svaka banka ima interes, odnosno ovlaštenje i dužnost štiti sve podatke kojima raspolaže. Interes zaštite bankovnih podataka ogleda se u prvenstveno u privatnopravnom odnosu povjerenja koji banka ima sa svojim klijentom. Povredom čuvanja bankovnih podataka taj odnos se narušava što ima negativan učinak na poslovanje banke i klijenta. Težište zaštite bankovnih podataka je na klijentu, a ne na banci.¹³ Zaštita bankovnih podataka je svako pravno i faktično djelovanje na temelju zakona s ciljem isključivanja bilo koje treće nepozvane osobe od pribavljanja podataka koji bi mogli ugroziti interese banke ili njezina klijenta.

1.2.1. BANKOVNI PODATAK KAO POSLOVNI PODATAK O BANCIMA

Sve one činjenice i okolnosti koje su vezane uz banku kao poslovnog subjekta, odnosno trgovačko društvo sa specifičnim financijskim ovlaštenjima i koje ulaze u pojam bankovnog podatka u širem smislu dio su poslovnih podataka banke. Banke se upisuju u sudski registar koji sadrži podatke i isprave o subjektima upisa i

¹¹ Vidi, Miladin, P., Bankarska i poslovna tajna, Bankarski sustav i financijsko poslovanje u Republici Hrvatskoj, Consult biro, Zagreb, 1999.

¹² Vidi, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, broj 88/2001., 12/2002., 33/2005., 48/2005., 76/2007. U daljnjem tekstu: Zakon o USKOKU.

¹³ Svedrović, M., Bankarska tajna i njezina normativna ograničenja prema ZUSKOK-u, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol. 12, broj 2/2005., Zagreb, 2005., str. 579.

koji je uređen posebnim zakonom.¹⁴ Upisom u sudski registar banka stječe pravnu osobnost, odnosno sposobnost stjecati prava i preuzimati obveze u pravnom prometu, biti vlasnikom pokretnih i nepokretnih stvari, te tužiti i biti tužena. U sudski registar upisuju se podaci, činjenice i pravni odnosi određeni zakonom i važni za pravni promet (Tablica 1.).

Tablica 1. Podaci o banci upisani u sudski registar

- tvrtka, skraćena tvrtka, prijevod tvrtke i skraćene tvrtke
- sjedište i poslovna adresa
- predmet poslovanja
- članovi uprave, osobe ovlaštene za zastupanje, nadzorni odbor
- temeljni kapital
- pravni odnosi: ustrojbeni akt, datum i osnivački akt, statusna promjena, razlog prestanka, likvidacija, odluke stečajnog suda, zabilježbe
- ostali podaci (broj koji se upisuje u rubriku ostali podaci je broj pod kojim je subjekt upisa bio vođen prije usklađivanja s odredbama Zakon o trgovačkim društvima)
- uz podatke koji su brisani iz sudskog registra upisuje se znak #

Osnovne funkcije sudskog registra su funkcija javnosti i kontrolna funkcija. Sukladno načelu javnosti, svakome tko to želi, mora se omogućiti uvid u sudski registar i obaviještenost o stanju upisa glede subjekata upisa u registru, pri čemu se upisuju točno tipizirani podaci, odnosno standardizirane informacije glede subjekata upisa, čime se ostvaruje i kontrolna funkcija. Banke upisuju svoju djelatnost u sudski registar čime se omogućuje postavljanje, jasno određenje i obaviještenost javnosti o granicama djelovanja banke kao trgovačkog društva. Predmet poslovanja svakog trgovačkog društva je skup poslovnih aktivnosti kojima se društvo bavi.¹⁵ Osim upisanih djelatnosti, svako trgovačko društvo može obavljati i druge djelatnosti koje služe obavljanju djelatnosti upisanih u sudski registar, ali uz uvjet da to čine u manjem opsegu ili ako se radi o djelatnostima koje se uobičajeno obavljaju uz upisanu djelatnost.

Banke su kao poduzetnici obveznici i Zakona o računovodstvu¹⁶ sukladno kojem vode svoje poslovne knjige i sastavljaju financijske izvještaje. Činjenice iz poslovnih knjiga i financijskih izvještaja dio su podataka o poslovanju banke. Nadzor nad računovodstvenim poslovima banke obavlja HNB s tim što ovlasti iz

¹⁴ Zakon o sudskom registru, Narodne novine, broj 1/1995., 57/1996., 1/1998., 30/1999., 45/1999., 54/2005.

¹⁵ Barbić, J., Pravo društava – knjiga prva (opći dio), Organizator, Zagreb, 1999., str. 303.

¹⁶ Zakon o računovodstvu, Narodne novine, broj 109/2007. U daljnjem tekstu: Zakon o računovodstvu.

područja nadzora računovodstvenih poslova ima i Ministarstvo financija – Porezna uprava, te Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga.¹⁷ Banke su sukladno Zakonu o registru godišnjih izvještaja (Narodne novine, broj 47/2003.) dužne godišnje financijske izvještaje, godišnja izvješća i podatke o predloženoj raspodjeli dobiti ili pokriću gubitaka dostaviti u Registar godišnjih financijskih izvještaja koji ustrojava i vodi Financijska agencija¹⁸ u elektroničkom obliku i dostupan je na njezinim Internet stranicama.

Tablica 2. Računovodstveni podaci koje objavljuje FINA¹⁹

Dokumentacija za javnu objavu	Veličina poduzetnika		
	Mali	Srednji	Veliki
Bilanca	DA	DA	DA
Račun dobiti i gubitka	DA	DA	DA
Izveštaj o novčanom tijeku	NE	DA	DA
Izveštaj o promjenama kapitala	NE	DA	DA
Bilješke uz financijske izvještaje	DA	DA	DA
Revizorsko izvješće/mišljenje Revizora	DA (ako je obveznik revizije)	DA	DA
Godišnje izvješće	NE	DA	DA
Odluku o utvrđivanju godišnjeg financijskog izvještaja od strane nadležnog tijela ako nije dio godišnjeg financijskog izvještaja	DA	DA	DA
Odluku o prijedlogu raspodjele dobiti ili pokriću gubitka ako nije dio godišnjeg izvješća	DA	DA	DA

Osim toga FINA izdaje i bonitetne informacije (BON-1) za sve poduzetnike, pa tako i banke. Podaci iz obrasca BON-1 temelje se na godišnjim financijskim izvještajima i tromjesečnim statističkim izvještajima koje poduzetnici dostavljaju sukladno Zakonu o službenoj statistici (Narodne novine, broj 103/2003.) i koji se ažuriraju tri puta godišnje. U travnju prema podacima iz godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika za prethodnu godinu, početkom rujna, prema podacima iz tromjesečnih statističkih izvještaja poduzetnika za prvih šest mjeseci tekuće godine i početkom studenog, prema podacima iz tromjesečnih statističkih izvještaja poduzetnika za prvih devet mjeseci tekuće godine. Izdavanje bonitetnih informacija se izdaje na zahtjev tražitelja i naplaćuje, s tim da FINA ustrojava registar podataka o

¹⁷ Ramljak, B., Pervan, I., Osnove financijskog računovodstva i izvještavanja, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 5.

¹⁸ U daljnjem tekstu: FINA.

¹⁹ Tablica preuzeta s Internet stranice FINE <<http://www.fina.hr/Default.aspx?sec=1314>>, 19. svibnja 2008. godine.

tražiteljima ovih informacija. Osim FINE i HNB objavljuje podatke o poslovanju banka koji se uglavnom temelje na godišnjim financijskim izvještajima i oni su dostupni na Internet stranicama HNB²⁰ kao i u „Biltenu o bankama“ koji HNB uređuje i objavljuje.

Tablica 3. Podaci iz obrasca BON-1

- opći podaci o poduzetniku
- podaci i pokazatelji o njegovom poslovanju u protekle dvije godine
- kretanje broja zaposlenih i njihove prosječne plaće
- stanje novčanih sredstava tijekom protekle godine
- rang tvrtke u podrazredu, odnosno u konkretnoj djelatnosti
- objašnjenja navedenih pokazatelja

Određene činjenice u svome poslovanju banka je ovlaštena štititi kao poslovnu tajnu. Poslovna tajna su, sukladno člancima 19. – 26. Zakona o zaštiti tajnosti podataka (Narodne novine, broj 108/1996.)²¹ i članku 89. stavak 15. Kaznenog zakona,²² svi podaci koji su kao poslovna tajna određeni zakonom, drugim propisom ili općim aktom trgovačkog društva, ustanove ili druge pravne osobe, a koji predstavljaju proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konstrukcijskog rada, te druge podatke zbog čijeg bi priopćavanja neovlaštenoj osobi mogle nastupiti štetne posljedice za njezine gospodarske interese. S tim što se općim aktom ne može odrediti da se svi podaci koji se odnose na poslovanje pravne osobe smatraju poslovnom tajnom niti se poslovnom tajnom mogu odrediti podaci čije priopćavanje nije razložno protivno interesima te pravne osobe, kao što se poslovnom tajnom ne mogu odrediti podaci koji su od značenja za poslovno povezivanje pravnih osoba niti podaci koji se odnose na zaštićeno tehničko unapređenje, otkriće ili pronalazak. Poslovna tajna je zaštićena kao poseban objekt zaštite člankom 295. Kaznenog zakona sustavno smještenim u Glavi XXI. koja kao generički objekt zaštite ima sigurnost platnog prometa i poslovanja. Navedeno kazneno djelo čini svaka osoba koja činjenjem, propuštanjem ili bilo kojim dugim postupkom drugu nepozvanu osobu dovede do prilike da se upozna s podacima koji su poslovna tajna. Pri tome takvo postupanje mora biti neovlašteno. Neovlaštenim ga čini činjenica da nije poduzeto na temelju zakona i drugih propisa, ovlasti koje proizlaze iz dužnosti, položaja ili radnog mjesta, te unutarnjeg poslovnog

²⁰ <<http://www.hnb.hr/supervizija/hsupervizija.htm>>, 19. travnja 2008. godine

²¹ U daljnjem tekstu: Zakon o zaštiti tajnosti podataka. Ovaj zakon prestao je važiti stupanjem na snagu Zakona o tajnosti podataka (Narodne novine 79/2007.) osim Glava VIII. i IX. tog zakona.

²² Kazneni zakon, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 50/2000., 51/2001., 111/2003., 190/2003., 105/2004., 84/2005., 71/2006., 110/2007. U daljnjem tekstu Kazneni zakon.

obavješćavanja koje je nužno za obavljanje poslova.²³ Kaznenopravna zaštita poslovne i proizvodne tajne uređena je i člankom 629. Zakona o trgovačkim društvima.

1.2.2. BANKOVNI PODATAK KAO PODATAK O KLIJENTU

Banka u svome poslovanju s klijentima pribavlja određene podatke o klijentima fizičkim i pravnim osobama i trećim osobama koje su u takvoj vezi s klijentom u kojoj banka ima određeni interes. Takve podatke banka obrađuje i s njima raspolaže. S obzirom na sadržaj ti podaci se mogu odrediti u dvije osnovne skupine: (1) osobni podaci fizičke odnosno statusni podaci pravne osobe i (2) podaci o poslovnim i gospodarskim prilikama.

Zaštita osobnih podataka, te nadzor nad njihovim prikupljanjem, obradom i korištenjem uređeni su Zakonom o zaštiti osobnih podataka.²⁴ Osobni podatak je svaka informacija koja se odnosi na identificiranu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može identificirati. Osoba se može identificirati ako se njezin identitet može utvrditi izravno ili neizravno, a posebno na osnovi identifikacijskog broja ili jednog ili više obilježja specifičnih za njezin fizički, psihološki, mentalni, gospodarski, kulturni ili socijalni identitet. Obrada osobnih podataka je svaka radnja ili skup radnji izvršenih na osobnim podacima, bilo automatskim sredstvima ili ne, kao što je prikupljanje, snimanje, organiziranje, spremanje, prilagodba ili izmjena, povlačenje, uvid, korištenje, otkrivanje putem prijenosa, objavljivanje ili na drugi način omogućavanje dostupnim, svrstavanje ili kombiniranje, blokiranje, brisanje ili uništavanje, te provedba logičkih, matematičkih i drugih operacija s tim podacima. Temeljna ograničenja obrade osobnih podataka određena su člankom 6. Zakon o zaštiti osobnih podataka. Osobni podaci mogu se prikupljati u svrhu s kojom je ispitanik upoznat, koja je izričito navedena i u skladu sa zakonom i mogu se dalje obrađivati samo u svrhu u koju su prikupljeni, odnosno u svrhu koja je podudarna sa svrhom prikupljanja. Osobni podaci moraju biti bitni za postizanje utvrđene svrhe i ne smiju se prikupljati u većem opsegu nego što je to nužno da bi se postigla utvrđena svrha. Pri tome osobni podaci moraju biti točni, potpuni i ažurni. Osobni podaci se ne smiju čuvati duže nego što je to potrebno za svrhu u koju se podaci

²³ Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 650. – 651.

²⁴ Zakon o zaštiti osobnih podataka, Narodne novine, broj 103/2003., 118/2006., 41/2008. U daljnjem tekstu: Zakon o zaštiti osobnih podataka.

prikupljaju ili dalje obrađuju. Banka je ovlaštena i dužna isključiti sve druge osobe od pribavljanja osobnih podataka građana kojima raspolaže. Banka je ovlaštena osobne podatke dati na korištenje drugim korisnicima samo na temelju pisanog zahtjeva korisnika ako je to potrebno radi obavljanja poslova u okviru njegove zakonom utvrđene djelatnosti i dužna je evidentirati davanje podataka. Pri tome korisnik mora ispunjavati sve materijalne i formalne pretpostavke za prikupljanje i obradu osobnih podataka sukladno odredbama članka 7. i članka 8. stavka 2., te članka 6. stavka 1. i 2. Zakona o zaštiti osobnih podataka. Zaštita osobnih podataka sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka ostvaruje se kao zaštita u okviru prekršajnog i upravnog prava propisivanjem prekršaja i posebnog upravnog postupka koji provodi Agencija za zaštitu osobnih podataka. Kaznenim zakonom određen je pojam osobne tajne kao podatka o osobi koji je zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona određen tajnom. Kaznenopravna zaštita osobnih podataka temelji se na zaštiti slobode i prava čovjeka i građanina kao objekta zaštite iz Glave XI. Kaznenog zakona. Osobni podatak je posebni objekt zaštite kaznenog djela iz članka 133. Kaznenog zakona. Statusni podaci o klijentima i trećim pravnim osobama upisuju se u sudski registar i dostupni su javnosti²⁵ tako da ne podliježu posebnim ograničenjima u pribavljanju i obradi.

Prikupljanje, obrada i zaštita podataka o poslovnim i gospodarskim prilikama temelj su odnosa povjerenja banke i klijenta. To prvenstveno iz razloga što u suvremenom poslovanju poslovni uspjeh prvenstveno ovisi o dobrom poznavanju poslovnih prilika konkurencije i svih onih subjekata koji na bilo koji način vode računa o njihovom poslovanju.²⁶ Dio ovih podataka neposredan je rezultat poslovanja banke i klijenta (npr. potraživanja po kreditima). Zaštita podataka o poslovnim i gospodarskim prilikama ostvaruje se primarno kroz institut bankovne (ili bankarske)²⁷ tajne koji u svojoj osnovi ima šire područje primjene. Naglasak na zaštiti ovih podataka kroz institut bankovne tajne proizlazi iz činjenice da je veliki broj bankovnih podataka ili pod određenom normativnom zaštitom ili je dostupan javnosti, dok bi upravo na ovome području mogle nastati dvojbe.

²⁵ Vidi supra., str. 6.

²⁶ Marti, Y.-M., *Intelligence: Theory and Practice, Business Intelligence 2000*, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 176.

²⁷ Pitanje određenja pojma kao bankovna ili bankarska tajna teorijsko je pitanje da li se primarno radi o profesionalnoj tajni bankarskog zanimanja ili *sui generis* institutu bankovnog poslovanja. U daljnjem tekstu koristit će se pojam bankovne tajne s obzirom da je takvo i zakonsko rješenje.

1.2.3. BANKOVNA TAJNA I BANKARSKO OBAVJEŠTAVANJE

Bankarska tajna se može odrediti kao pravna obveza banke ili bilo koje druge kreditne ustanove²⁸ šutjeti o svim imovinskim prilikama svog klijenta i uskratiti trećima obavještanje o svom klijentu ili o trećima o kojima je doznala radeći s klijentom.²⁹ Bankarska tajna određuje se i kao dužnost banke, odnosno banaka, njihovih dioničara, članova organa, zaposlenika i svih osoba koje povremeno obavljaju poslove u banci, šutjeti o svim činjenicama i vrijednosnim sudovima koji se odnose na njezina klijenta, a o kojima je stekla saznanja unutar poslovne veze s klijentom, te pravo banke da uskrati obavještanja koja se odnose na predmet bankarske tajne ako banka nije obvezna dati obavijesti prema zakonu ili posebnom pravnom temelju.³⁰ Zakon o bankama uređuje institut bankovne tajne u člancima 98. – 100. Bankovna tajna, sukladno Zakonu o bankama, su (1) podaci o stanju pojedinačnih štednih uloga i ostalih novčanih depozita banke, (2) podaci o stanju i prometu po tekućim i žiroračunima, te (3) svi podaci, činjenice i okolnosti koje je banka saznala na temelju pružanja usluge klijentima i u obavljanju poslova s pojedinačnim klijentom. Obveznici čuvanja bankovne tajne su članovi tijela banke, dioničari banke, zaposlenici banke, te druge osobe koje zbog naravi poslova koje obavljaju s bankom ili za banku imaju pristup podacima koji predstavljaju bankovnu tajnu, a njihova obveza iz bankovne tajne traje i nakon prestanka navedenih svojstava. Ove osobe ne smiju priopćiti podatke koji predstavljaju bankovnu tajnu trećim osobama, iskoristiti ih protiv interesa banke i njezinih klijenata ili omogućiti trećim osobama da ih na bilo koji način iskoriste. Bankovna tajna ne vrijedi apsolutno. U članku 98. stavak 2. Zakona o bankama predviđeni su slijedeći slučajevi gdje se ona dokida: (1) ako se klijent pisanim putem izričito suglasi da se određeni povjerljivi podaci mogu priopćiti, (2) ako je priopćavanje povjerljivih podataka neophodno za prikupljanje i utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku i postupku koji mu prethodi, a to pisanim putem zatraži ili naloži nadležni sud, (3) ako se povjerljivi podaci priopćavaju za potrebe Ureda za sprječavanje pranja novca,

²⁸ Ovdje je pojam bankarske tajne proširen na sve kreditne ustanove iz razloga što sadržaji podataka bankarske tajne proizlaze upravo iz kreditne djelatnosti banke pa se analogno pojam proširuje i na sve druge subjekte koji obavljaju kreditnu djelatnost ali je to *de lege lata* samo teorijsko proširenje.

²⁹ Svedrović, M., op. cit., str. 574.

³⁰ Ibid., str. 575.

a na temelju zakona kojim se regulira sprječavanje pranja novca,³¹ (4) ako je priopćavanje povjerljivih podataka potrebno za utvrđivanje pravnog odnosa između banke i klijenta u sudskom sporu, a to pisanim putem zatraži ili naloži nadležni sud, (5) ako se povjerljivi podaci priopćavaju za potrebe ostavinskog ili drugog imovinskopravnog postupka na temelju pisanog zahtjeva nadležnog suda, (6) ako je priopćavanje povjerljivih podataka potrebno za provedbu ovrhe nad imovinom klijenta banke, a to pisanim putem zatraži ili naloži nadležni sud, (7) ako se povjerljivi podaci priopćavaju HNB-u, Deviznom inspektoratu ili drugom nadzornom tijelu za potrebe nadzora koji oni obavljaju iz svog djelokruga, u okviru svojih zakonskih ovlasti, a na temelju pisanog zahtjeva, (8) ako se povjerljivi podaci priopćavaju pravnoj osobi, odgovarajućeg oblika organiziranja, koju mogu osnovati banke s ciljem prikupljanja i pružanja podataka o ukupnom iznosu, vrstama i urednosti izvršavanja obveza fizičkih i pravnih osoba, nastalih po bilo kojoj osnovi, (9) ako su povjerljivi podaci potrebni poreznim tijelima u postupku koji oni provode u okviru svojih zakonskih ovlasti, a priopćavaju se na njihov pisani zahtjev, (10) ako se povjerljivi podaci priopćavaju za potrebe institucija za osiguranje uloga, a na temelju zakona kojim se regulira osiguranje uloga.³²

Pojam bankovne tajne potrebno je razlikovati od pojmova poslovne tajne³³ i službene tajne. Bankarska tajna je profesionalna tajna bankarskog poziva.³⁴ Profesionalna tajna je podatak o osobnom ili obiteljskom životu stranaka koji saznaju odvjetnici, branitelji, javni bilježnici, doktori medicine, doktori stomatologije, primalje ili drugi zdravstveni djelatnici, psiholozi, djelatnici skrbništva, vjerski ispovjednici i druge osobe u obavljanju svoga zvanja. Profesionalna tajna je objekt zaštite kaznenog djela iz članka 132. Kaznenog zakona kao *delicta propria* osoba koje obavljaju određenu profesionalnu djelatnost. Službena tajna je podatak koji je prikupljen i koristi se za potrebe javnih tijela, a koji je zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnog tijela donesenim na temelju zakona proglašen službenom tajnom. Službena tajna je objekt zaštite kaznenog djela iz članka 351. Kaznenog zakona sustavno smještenim u Glavu

³¹ Zakon o sprječavanju pranja novca, Narodne novine, broj 69/1997., 106/1997., 67/2001., 114/2001., 117/2003., 142/2003. U daljnjem tekstu: Zakon o sprječavanju pranja novca.

³² Zakon o Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (Narodne novine, broj 44/1994., 79/1998., 19/1999., 35/2000., 60/2004.) i Zakon o osiguranju depozita (Narodne novine, broj 177/2004.).

³³ Za pojam poslovne tajne vidi supra, str. 8.

³⁴ Svedrović, M., op. cit., str. 578.

XXV., odnosno kaznena djela protiv službene dužnosti. U slučaju povrede tajnosti podataka koji ulaze u okvire poslovne i profesionalne tajne i ujedno su dio podataka pod zaštitom bankovne tajne primarno se radi o povredi bankovne tajne.³⁵ Međutim, zaštita i reakcija na nastalu povredu je različita. Zaštita i reakcija u slučaju povrede primarno bankovne tajne je u okvirima općih pravila odgovornosti za štetu građanskog prava, dok je to u odnosu na poslovnu i profesionalnu tajnu u okvirima kaznenog prava. Bankovna i službena tajna nastaju, postoje i gase se jedna pored druge i neovisno jedna o drugoj,³⁶ a do moguće konkurencije dolazi u slučaju povreda tajnosti podataka počinjenih od osoba koje u okviru djelatnosti tijela s javnim ovlastima dolaze u kontakt s podacima koji predstavljaju bankovnu tajnu. Primjer za to su različita tijela s javnim ovlastima kao što je Ured za sprječavanje pranja novca ili Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka čiji djelatnici u okviru svojih dužnosti i ovlasti obavljaju različite aspekte nadzora nad bankama i pri tome dolaze u doticaj s različitim podacima. Takvi podaci sustavno ulaze u pojam bankovne tajne ali oni su ujedno osobni podaci građana, poslovni podaci banke, profesionalni podaci osoba koje obavljaju bankarsku profesiju i službeni podaci osoba koje se na temelju službene dužnosti upoznaju s takvim podacima. Ukoliko dođe do otkrivanja takvih podataka neovlaštenim osobama, sukladno navedenom načelu neovisnosti bankovne i službene tajne, neovisno jedna od druge postoji kaznena odgovornost za povredu službene tajne, prekršajna odgovornost za povredu bankovne tajne iz članka 188. Zakona o bankama, te opća odgovornost za nastalu štetu klijentu banke. Načelo neovisnosti bankovne i službene tajne ima i drugi aspekt. Oslobođanje od čuvanja službene tajne ne znači i oslobođenje od dužnosti čuvanja bankovne tajne i, obratno, oslobođanje od čuvanja bankovne tajne ne znači i oslobođenje od dužnosti čuvanja službene tajne. To može imati negativan učinak prvenstveno na položaj onih osoba koji su upoznati s takvim podacima kada se pojavljuju u postupcima kao svjedoci ili kada priopćavaju takve podatke trećim osobama u okviru svoje djelatnosti ili javnih nastupa. *De lege ferenda* potrebno je unificirati sustav zaštite bankovnih podataka i službenih podataka kroz kazneno zakonodavstvo određivanjem kaznenih djela koja će imati pojedinačni objekt zaštite bankovnu tajnu, te posebnim propisima u bankarstvu detaljno regulirati njezin odnos prema službenoj tajni.

³⁵ Ibid., str. 579.

³⁶ Loc. cit.

Bankarsko obavještanje druga je strana medalje bankarske tajne.³⁷ Bankarsko obavještanje, prvenstveno, je rezultat suvremenih poslovnih procesa i tržišnog natjecanja. Temeljna svrha bankarskog obavještanja je izbjeći iznenađenja, stvoriti pretpostavke za stjecanje prednosti i izbjeći nepotrebne troškove u poslovanju.³⁸ Bankarsko obavještanje obuhvaća (1) opća zapažanja o gospodarskim prilikama klijenta, (2) kreditnu sposobnost klijenta i (3) platežnu moć.³⁹ Osnovni primjer davanja informacija koje se temelje na bankarskom obavještanju su bonitetni podaci o klijentu koje zainteresiranim korisnicima daje poslovna banka koja vodi glavni račun klijenta. Takve podatke banke daju sukladno svojim pravilima bankarskog obavještanja, odnosno svojim općim uvjetima ili posredstvom FINE. FINA te podatke prikuplja, obrađuje, te na temelju pisanog zahtjeva dostavlja zainteresiranim strankama kroz obrazac BON-2. FINA je dužna evidentirati i čuvati podatke o osobama koje su zatražile obrazac BON-2 za određenog poslovnog subjekta. FINA izrađuje BON-2 koji se odnosi na sve poslovne subjekte čiji se računi vode u sljedećim bankama: Banka Brod d.d., Banka splitsko-dalmatinska d.d., Nava banka d.d., Croatia banka d.d., OTP banka Hrvatska d.d., Veneto banka d.d., Hrvatska poštanska banka d.d., Samoborska banka d.d., Slatinska banka d.d., Štedbanka d.d., Jadranska banka d.d., Karlovačka banka d.d., Volksbank d.d., Zagrebačka banka d.d..⁴⁰

Tablica 4. Podaci iz obrasca BON-2

- opći podatci o poslovnom subjektu
- stanje sredstava na računu
- ukupan iznos primitaka u korist računa u prethodnih 30 dana
- prosječno stanje sredstava na računu u prethodnih 30 dana
- iznos odobrenoga okvirnoga kredita
- iznos evidentiranih nepodmirenih obveza
- broj dana neprekidne blokade računa i broj dana blokade računa u proteklih 6 mjeseci

1.3. TEHNIČKE MJERE ZAŠTITE BANKOVNIH PODATAKA

Izvori bankovnih podataka mogu biti raznovrsni: osobe, predmeti, isprave, medijske poruke, računalni zapisi.⁴¹ Osnovni nositelji ili izvori bankovnih podataka su: (1) isprave i (2) računalni zapisi. Svi ostali izvori podataka samo posredno

³⁷ Miladin, P., Bankarsko obavještanje i društva za zaštitu kreditne sigurnosti, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 100.

³⁸ Nolan, J., The Worldwide growth of Competitive Intelligence: Who is doing What To Whom and How Well, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 15.

³⁹ Miladin, P., Bankarsko..., op. cit., str. 100.

⁴⁰ <<http://www.fina.hr/>>, 20. svibnja 2008. godine.

⁴¹ Pavišić, B. i dr., Kriminalistika..., op. cit., str. 39.

ostvaruju sadržaj osnovnih izvora i mogu biti s njima u skladu ili im mogu biti u većoj ili manjoj mjeri suprotni. Sadržaj bankovnih podataka, osobito onaj koji će se javiti kao važan za kazneni postupak, ne mora nužno biti identičan sadržaju drugih izvora podataka. U takvom slučaju javit će se dvojba o stvarnom predmetu podatka gdje će biti nužno prikupiti sve izvore podataka, te uz valjano postavljanje verzija i njihovo isključivanje utvrditi stvarni predmet, odnosno sadržaj. Isprava ili poslovni spis je svaki onaj dokument, odnosno rukom pisani, tiskani ili tipkani materijal koji je nositelj informacije o predmetu i sadržaju bankovnog podatka. Računalni podatak je skup prepoznatljivih i registriranih slova, brojeva, ili znakova na nekom od medija, koji obrađen daje informaciju.⁴²

Banke su dužne poduzimati sve tehničke mjere zaštite podataka koje prikupljaju i obrađuju. To je zahtjev koji proizlazi iz poslovnog odnosa s klijentom ali i svih navedenih normativnih ograničenja u dostupnosti bankovnih podataka. On se neposredno ostvaruje zaštitom nositelja ili izvora bankovnih podataka. Banke su kod zaštite pisanih isprava dužne definirati predmet zaštite, razloge i svrhu zaštite i ugrožavanja, razinu zaštite, prioritete zaštite i način postupanja s dokumentima. Postupanje s dokumentima obuhvaća postupak autorizacije, označavanja, evidencije, umnožavanja, distribucije, arhiviranja, inventure, sortiranja, stalne revizije razine tajnosti, gubitak dokumenata i uništavanje, te kontrola neželjenih situacija.⁴³ Zaštita računalnih zapisa podrazumijeva zaštitu napajanja, planiranje prekida rada, mehaničku zaštitu centralnih i perifernih računalnih jedinica, mehaničku zaštitu pristupa, protuprovalni sustav, sustav kontrole ulaska i vatrodojavni sustav s automatskim gašenjem. Zaštita elektroničkih podataka provodi se na tri nivoa: (1) elektronske, mehaničke i građevinske barijere, (2) mehaničko zaključavanje računala, (3) softverska zaštita.⁴⁴ Metode i sredstva zaštite su: (1) fizička sila, (2) provjera pristupa, (3) kriptografija, (4) digitalni certifikat, (5) digitalni potpis, (6) digitalni vremenski biljeg, (7) kerberos, (8) steganografija, (9) vatreni zid, (10) izdvajanje, (11) sigurnosne kopije, (12) zaštita od virusa i (13) nadzor i analiza rada.⁴⁵

⁴² Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Žagar, Rijeka, 2005., str. 302.

⁴³ Kričanović, M., Delišanović, D., Zaštita i sigurnost financijskih institucija, Tectus, Zagreb, 2001., str. 39.

⁴⁴ Loc.cit.

⁴⁵ Dragičević, D., Kompjuterski kriminalitet i informacijski sustavi, Informator, Zagreb, 1999., str. 78. – 92.

2. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA

2.1. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA KAO ISTRAŽNA RADNJA PRIVREMENOG ODUZIMANJA PREDMETA

Pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku sustavno je uređeno kao jedan od posebnih slučajeva istražne radnje privremenog oduzimanja predmeta⁴⁶ sukladno odredbama Zakona o kaznenom postupku.⁴⁷ Radnja privremenog oduzimanja predmeta u fizičkom smislu odnosi se, prije svega, na pribavljanje određene pokretne stvari.⁴⁸ Pribavljanje bankovnih podataka u fizičkom smislu odnosi se na pribavljanje isprava i računalnih zapisa kao nositelja, odnosno izvora sadržaja koji se pridružuje bankovnom podatku. Isprava je svaki pisani dokument koji je nositelj bankovnog podatka. Isprava kao dokaz ili nositelj dokaza u kaznenom postupku je onaj pisani zapis koji sadrži činjenice što se utvrđuju u kaznenom postupku kao i sva druga priopćenja, crteže i skice iz kojih se takve činjenice mogu razabrati.⁴⁹ Isprava, s obzirom na podrijetlo i autentičnost, u okviru općeg određenja dokumenata kao materijalnih tragova u kaznenom postupku, može biti: (1) prijeporan dokument ili (2) neprijeporan dokument.⁵⁰ Računalni podatak ili zapis je skup prepoznatljivih i registriranih slova, brojeva, ili znakova na nekom od medija, koji obrađen daje informaciju.⁵¹ Računalni zapis kao nositelj bankovnog podatka tehnički predstavlja dio informacijskog sustava banke temeljnog na računalnoj tehnologiji. Računalni informacijski sustavi predstavljaju kombinaciju hardvera, softvera i drugih medija koji pohranjuju, prenose i obrađuju podatke.⁵²

Bankovni podaci, odnosno njihovi nositelji mogu biti predmet istražne radnje privremenog oduzimanja predmeta samo ako mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica u kaznenom postupku ili ako se imaju oduzeti prema Kaznenom zakonu. To u odnosu na institut bankovne tajne i ukupnost sadržaja koji proizlaze iz bankovnih podataka ima dvostruko značenje. S jedne strane ono je jamstveno prema

⁴⁶ Pavišić, B. i dr., *Kriminalistika...*, op. cit., str. 363.

⁴⁷ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 58/1999., 112/1999., 58/2002., 143/2002., 62/2003. – pročišćeni tekst, 115/2006. U daljnjem tekstu: Zakon o kaznenom postupku.

⁴⁸ Pavišić, B., *Komentar...*, op. cit., str. 298.

⁴⁹ Bayer, V., *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, Knjiga I., Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1997., str. 351.

⁵⁰ Henry, C., Lee, Kozarić – Kovačić, D., *Materijalni tragovi*, Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska akademija, Zagreb, 1998., str. 74.

⁵¹ Pavišić, B., *Komentar...*, op. cit., str. 302.

⁵² Kovacich, G., L., Boni, W., C., *High technology crime investigators handbook*, Reed Elsevier group, Woburn USA, 2000., str. 10.

banci, njezinim klijentima i svim trećim osobama o kojima banka ima saznanja da se samo iz navedena dva razloga takvi podaci mogu pribaviti u kaznenom postupku, dok s druge strane ovo pravilo stvara korelativnu edicijsku dužnost banci da kod ispunjenja ovih uvjeta preda podatke kojima raspolaže. U pravilu se bankovni podaci privremeno oduzimaju radi utvrđivanja činjenica u kaznenom postupku. Činjenice su stvari, svojstva i odnosi na koje se primjenjuje pravo.⁵³ U kaznenom postupku utvrđuju se važne činjenice. To su (1) činjenice uključene u apstraktni zakonski opis djela, (2) njima odgovarajuće činjenice u stvarnosti i (3) druge činjenice koje su od važnosti za kazneni postupak.⁵⁴ Bankovni podaci odnosno njihovi nositelji u određenim slučajevima mogu biti i predmeti koji se imaju oduzeti prema Kaznenom zakonu. Naime, odredba članka 218. stavak 1. Zakona o kaznenom postupku o privremenom oduzimanju predmeta koji se imaju oduzeti prema Kaznenom zakonu odnosi se na dvije skupine predmeta: (1) one koji se imaju oduzeti primjenom sigurnosne mjere iz članka 80. Kaznenog zakona i (2) one koji se oduzimaju kao korist ostvarena kaznenim djelom primjenom članka 82. stavak 3. Kaznenog zakona. Mjera oduzimanja predmeta je imovinska sigurnosna mjera,⁵⁵ dakle *in rem* mjera koja se primjenjuje u odnosu na dvije skupine predmeta u vezi s kaznenim djelom: *instrumenta sceleris* – predmeti koji su namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje kaznenog djela i *producta sceleris* – predmeti koji su nastali počinjenjem kaznenog djela. Ovi predmeti se oduzimaju kad postoji opasnost da bi se ponovno mogli uporabiti za počinjenje kaznenog djela, kad oduzimanje nalažu razlozi zaštite opće sigurnosti ili moralni razlozi i kad je zakonom propisano obvezno oduzimanje predmeta. Bankovni podaci su priopćenja o činjenicama i okolnostima o kojima banka ima saznanja. Ukoliko bi takva priopćenja bez obzira na fizičkog nositelja, odnosno medij na koji su utvrđena bila rezultat počinjenog kaznenog djela npr. krivotvorenja isprave iz članka 311. stavak 2. Kaznenog zakona, razlozi sigurnosti poslovanja i pravnog prometa nalagali bi njihovo privremeno oduzimanje u kaznenom postupku kao *producta sceleris*. U opisanom slučaju isti predmeti bi se mogli oduzeti i kao *instrumenta sceleris* ukoliko bi lažni bankovni podaci bili upotrijebljeni za počinjenje drugog kaznenog djela npr. prijevare u

⁵³ Pavišić, B., Komentar..., op. cit., str. 403.

⁵⁴ Pavišić, B. i dr., Kriminalistika..., op. cit., str. 132.

⁵⁵ Horvatić, Ž., Novoselec, P., Kazneno pravo, Opći dio, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb, 2001., str. 461.

gospodarskom poslovanju iz članka 293. Kaznenog zakona, a kada bi objektivno postojala opasnost da oni ponovno budu uporabljeni za počinjenje kaznenog djela.

Sukladno članku 219. stavak 1. Zakon o kaznenom postupku banke mogu uskratiti davanje podataka koji predstavljaju bankarsku tajnu. Navedeno ovlaštenje imaju samo banke.⁵⁶ Takvo ovlaštenje ne bi imale druge financijske ili kreditne institucije kao što su npr. stambene štedionice.⁵⁷ Druge financijske ili kreditne institucije bi podatke koji sadržajno odgovaraju podacima koji predstavljaju bankovnu tajnu mogle štiti kao poslovne podatke uz zahtjev iz članka 219. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku. Banke bi izjavu kojom uskraćuju davanje bankovnih podataka mogle dati onome tijelu koje poduzima radnju privremenog oduzimanja predmeta. Privremeno oduzimanje predmeta radnja je koja je razvojni stadij neke druge postupovne radnje otkrivanja ili dokazivanja. Ona se u pravilu poduzima kao razvojni stadij pregleda, pretrage i očevida. Kao korelativna dužnost oduzimanju predmeta postoji obveza imatelja predmeta koji je predmet radnje privremenog oduzimanja predmeta na njegovu predaju i to na zahtjev suda, odnosno redarstvenih vlasti kad poduzima radnju privremenog oduzimanja predmeta. Takav zahtjev dolazi u obzir samo ako je poznato kod koga se nalaze predmeti koji se imaju oduzeti. Moguće je da se radnjama pregleda, pretrage i očevida ne pronađu predmeti koji se imaju oduzeti ali da se poveća vjerojatnost da se oni nalaze upravo kod određene osobe nakon čega bi uslijedio zahtjev suda prema takvoj osobi na njihovu predaju.⁵⁸ U slučaju daljnjeg odbijanja sud primjenjuje egzekutivne kazne iz članka 218. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku. Dakle, banke bi mogle uskratiti davanje podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu ukoliko do njihovog oduzimanja dođe nakon poduzimanja radnji pregleda, pretrage ili očevida, odnosno ukoliko banci bude postavljen zahtjev na njihovu predaju. Banka može uskratiti davanje podataka samo ako se oni privremeno oduzimaju od banke. Ukoliko se takvi podaci nalaze kod bilo koje druge osobe banka ne bi bila ovlaštena na uskraćivanje prava na

⁵⁶ Za pojam banka, vidi supra, str. 4

⁵⁷ HNB je u postupku pripreme Zakona o kreditnim institucijama koji bi trebao zamijeniti postojeći Zakon o bankama. Prema Nacrtu Zakona o kreditnim institucijama kreditna institucija bi bila svaka pravna osoba koja je od nadležnog tijela dobila odobrenje za rad a čija djelatnost je: (1) primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita za svoj račun i (2) izdavanje sredstva plaćanja u obliku elektroničkog novca. Kreditna institucija se može osnovati kao banka, štedna banka, stambena štedionica i institucija za elektronički novac. Vidi, Nacrt Zakona o kreditnim institucijama, <www.hnb.hr/propisi/zakoni-htm-pdf/>, 05. lipnja 2008. godine

⁵⁸ Krapac, D., Kazneno procesno pravo, prva knjiga, Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2003., str. 245.

njihovo oduzimanje, a pravo te osobe na uskratu davanja podataka ravnalo bi se prema općim pravilima izuzeća od mogućnosti privremenog oduzimanja predmeta. Tako bi osnovu za uskratu njihove predaje imao javni bilježnik koji je u obavljanju svoga zanimanja saznao bankovne podatke okrivljenika ili neke treće osobe, a pri tome se ne bi radilo o slučajevima iz članka 218. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku.

Banke su ovlaštene uskratiti davanje podataka koji predstavljaju bankarsku tajnu. Zakon o bankama ne poznaje pojam bankarske tajne. Glavom VII. Zakona o bankama uređena je zaštita povjerljivih podataka iz članka 98. kao bankovne tajne. S pravom se ističe da se radi o pojmu koji je predstavlja vrstu poslovne tajne banke⁵⁹ ili još preciznije profesionalne tajne bankarskog poziva za razliku od pojma bankovne tajne gdje je naglasak na specifičnom privatnopravnom odnosu klijenta i banke koji svoj izravni odraz ima na njihovo međusobno poslovanje i poslovanje s trećima.⁶⁰ Radi se o *sui generis* institutu bankarskog prava koji se nameće kao zahtjev suvremenog koncepta zaštite prava pojedinca i poslovanja. Navedena razlika može u konkretnoj situaciji biti osobito značajna. Naime, ukoliko se podaci kojima banka raspolaže odrede kao bankarska tajna, dakle profesionalna tajna osoba koje obavljaju bankarski posao tada se sužava mogućnost uskrate njihova oduzimanja u kaznenom postupku. U tom slučaju oni se izjednačuju s podacima koji se oduzimaju prema općim pravilima primjene istražne radnje privremenog oduzimanja predmeta uz faktičko proširenje liste osoba koje su ovlaštene štiti svoju profesionalnu tajnu iz članka 234. stavak 1. točka 4. Zakona o kaznenom postupku. S druge strane kako je bankarska tajna profesionalna tajna svih onih drugih kreditnih i financijskih institucija koje obavljaju bankarske poslove to bi značilo da se pravo na uskratu tih podataka proširuje i na njih što *de lege lata* nema zakonsko uporište i zasigurno stvara određene nedoumice.⁶¹ S obzirom na to pojam bankovnog podatka koji su banke ovlaštene uskratiti u smislu ovoga članka valja tumačiti kao povjerljivi podatak koji su banke ovlaštene čuvati kao bankovnu tajnu. To su (1) podaci o stanju pojedinačnih štednih uloga i ostalih novčanih depozita banke, (2) podaci o stanju i prometu po tekućim i žiroračunima, te (3) svi podaci, činjenice i okolnosti

⁵⁹ Pavišić, B., Komentar..., op. cit., str. 304.

⁶⁰ Vidi supra, str.

⁶¹ Vidi, Svedrović, M., op. cit., str. 594.

koje je banka saznala na temelju pružanja usluge klijentima i u obavljanju poslova s pojedinačnim klijentom.

Ako banka uskrati davanje bankovnih podataka konačnu odluku donosi vijeće županijskog suda iz članka 20. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku na prijedlog istražnog suca ili državnog odvjetnika. Predmetna odredba se primjenjuje kad bankovne podatke pribavlja istražni sudac kao hitnu istražnu radnju ili istražnu radnju u istrazi, odnosno pojedinu istražnu radnju u skraćenom postupku ili u slučaju iz članka 191. stavak 6. Zakona o kaznenom postupku. U drugim stadijima postupka i procesnim situacijama npr. pribavljanju bankovnih podataka od strane raspravnog suca pojedinca ili vijeća općinskog suda u tijeku glavne rasprave navedena odredba se primjenjuje na odgovarajući način u okviru nadležnosti i ustrojstva suda koji poduzima radnju. Sukladno članku 98. stavak 2. točka 2. Zakona o bankama banka nije ovlaštena uskratiti davanje podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu ako je priopćavanje tih podataka neophodno za prikupljanje i utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku i postupku koji mu prethodi, a to pisanim putem zatraži ili naloži nadležni sud. Vijeće županijskog suda kod odlučivanja dužno je cijeliti: (1) neophodnost – da li je priopćavanje podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu u konkretnom slučaju neophodno i zašto, (2) razmjernost – da li su ti podaci toliko značajni za prikupljanje i utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku da je korist od njihova otkrivanja veća u odnosu na moguću štetu i (3) zakonitost – da li su ti podaci zatraženi na zakonom predviđen način i od strane nadležnog suda. Određeni broj podataka koji odgovaraju onima zaštićenima kao povjerljivi podaci iz bankovne tajne dostupan je u nekom drugom obliku ili izvoru ali je identičnog sadržaja. Oni kao takvi ili nisu izravni nositelj priopćenja koje se očekuje od pribavljanja bankovnog podatka ili nisu informacija za njihova korisnika. Međutim, u takvom slučaju nisu ispunjeni uvjeti neophodnosti pribavljanja bankovnih podataka. Tako će podatak o prometu po računima pravnih osoba biti vidljiv u izvještaju o novčanom toku koji je sastavni element godišnjeg financijskog izvještaja. Izvještaj o novčanom toku prikazuje priljeve novca, odljeve novca i rezultat tog odnosa za određeno izvještajno razdoblje kroz tri skupine aktivnosti: poslovne, investicijske i financijske.⁶² S druge strane takvu spoznajnu kvalitetu u odnosu na promet po računima pravnih osoba neće imati račun dobiti i

⁶² Ramljak, B., Pervan, I., op. cit., str. 25.

gubitka koji je također sastavni element godišnjeg financijskog izvještaja. Naime, taj izvještaj ne pokazuje kako su se poslovne operacije poduzeća odrazile na priljev ili odljev novca po računima budući se temelji na načelu nastanka poslovnog događaja. Razmjernost valja tumačiti kao odnos sredstava i cilja prema kojem sredstvo kojim se ide za ciljem ne smije biti disproporcijalno s obzirom na sve okolnosti konkretnog slučaja.⁶³ Sud je dužan zatražiti bankovne podatke na temelju pisanog naloga za njihovu predaju. Nadležnost suda procjenjuje se prema pravilima o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti sudova iz Glave II. Zakona o kaznenom postupku i prema pravilima o povjeravanju provođenja pojedinih istražnih radnji istražnom sucu nadležnog suda. Ako banka ne postupi po odluci suda i ne dostavi zatražene podatke sud o tome obavještava HNB i poduzima druge mjere pribavljanja takvih podataka iz svoje nadležnosti. HNB je u tom slučaju ovlaštena prema banci primjenjivati mjere otklanjanja nezakonitosti i nepravilnosti iz Glave XI. Zakona o bankama.

Udovoljavanje zahtjevu banke za uskratu davanja bankovnih podataka značilo bi ne mogućnost da se predmeti koji su nositelji bankovnih podataka prisilno oduzmu primjenom pravila o provođenju istražne radnje privremenog oduzimanja predmeta i isključilo bi edicijsku dužnost banke na predaju takvih podataka. Dakle, nastupila bi zabrana pribavljanja takvih podataka u kaznenom postupku što se ne bi smjelo zaobići primjenom nekih drugih mjera i radnji suda ili drugih sudionika kaznenog postupka koji bi faktički doveli do njihova pribavljanja. Tako ne bi bilo moguće zaobići zabranu pribavljanja bankovnih podataka zahtjevom suda prema drugim fizičkim i pravnim osobama ili tijelima državne vlasti koji su u okviru svojih ovlasti pribavili ili se upoznali s bankovnim podacima da takve podatke dostave sudu ili zahtjevom državnog odvjetnika za dostavu potrebnih podataka sukladno odredbama članka 174. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku. Ista zabrana vrijedila bi i u odnosu na branitelja ili oštećenika da u spis predmeta unesu bankovne podatke koji su ostali zaštićeni kao bankovna tajna osim ako bi njihovo otkrivanje bilo u interesu obrane pa bi se bankovna tajna dokinula na temelju izričite suglasnosti klijenta iz članka 98. stavak 2. točke 1. Zakona o bankama. Udovoljavanje zahtjevu banke za uskratu bankovnih podataka značilo bi ne mogućnost da se takvi podaci pribave u kazneni postupak nekim drugim radnjama dokazivanja npr. ispitivanja svjedoka. One osobe koje obavljaju bankarske poslove i

⁶³ Pavišić, B., Kazneno pravo Vijeća Europe, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 42.

koje imaju saznanja o činjenicama koje predstavljaju bankovnu tajnu mogle bi se bez ikakve smetnje primjenom općih pravila ispitivanja svjedoka ispitati na okolnosti tih činjenica. Zbog izbjegavanja ovakvih situacija i zahtjeva koji proizlaze iz bankovne tajne potrebno je *de lege ferenda* proširiti krug osoba iz članka 234. stavak 1. točka 4. Zakona o kaznenom postupku i na bankarsku profesiju.

Zakon o kaznenom postupku kao poseban oblik privremenog oduzimanja predmeta u članku 219. stavak 3. uređuje radnju pribavljanja podataka o bankovnim računima okrivljenika ili druge osobe protiv koje se vodi postupak za oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom.

Računi koje banke vode za svoje klijente mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine: (1) tekući i žiro – računi klijenata i (2) računi za štedne uloge i novčane depozite. Tekući i žiro – računi klijenata su računi sa kojih klijenti svoja sredstva mogu povući u svakom trenutku u cijelosti ili djelomično bez ikakvih posebnih ograničenja kao i vršiti vlastite uplate ili primati uplate od drugih. Oni se vode uz naknadu koju klijent plaća banci kao paušalnu svotu za održavanje i transakcije po računu. Na tekućem računu kronološki se knjiže odobrenja i zaduženja koja proizlaze iz poslovnog odnosa banke i komitenta s povremenim obračunima stavki dugovanja i potraživanja. Tekući računi služe za bezgotovinsko plaćanje čekovima ili karticom tekućeg računa. Banka je dužna klijenta obavještavati o stanju po njegovom tekućem računu. Odnos banke i klijenta kod tekućeg računa uređuje se ugovorom. Žiro – račun je transakcijski račun fizičke ili pravne osobe kod banke na kojem se sredstva vode kao depozit komitenta. Štedni ulozi i novčani depoziti su sredstva koja banke prikupljaju od klijenata i iz njih odobravaju kredite. Oni su obveza banke prema deponentima i vode se u pasivi bilance banke, a vlasnicima se za njih plaća kamata. Postoji više mogućih oblika ovakvog poslovanja. Kod nekih je moguće djelomično terećenje računa transakcijama koje, međutim, mogu biti ograničene do određene svote.

Podaci o bankovnim računima koji se primjenom odredbe članka 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku pribavljaju su podaci o bankovnim računima okrivljenika ili druge osobe protiv koje se vodi postupak za oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom. Okrivljenik je osoba protiv koje se vodi kazneni postupak za određeno kazneno djelo u određenom kaznenom postupku. Pojam okrivljenika valja tumačiti kao opći naziv za okrivljenika, optuženika i osuđenika. Postupak za oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom

uređen je kao poseban postupak u Glavi XXVIII.a člancima 464. do 471. Zakona o kaznenom postupku. Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom vezano je uz kazneni postupak u kojem se utvrđuje stjecanje imovinske koristi u svezi kaznenog djela zbog kojeg se vodi kazneni postupak. Imovinsku korist stečenu kaznenim djelom moguće je oduzeti od (1) okrivljenika fizičke osobe, (2) okrivljenika pravne osobe sukladno Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela⁶⁴ i (3) svake treće osobe na koju je imovinska korist prenesena, a koja ju nije stekla u dobroj vjeri.

Zahtjev za dostavu podataka o bankovnim računima istražni sudac može postaviti i prije započinjanja kaznenog postupka, dakle kao hitnu istražnu radnju ili pojedinu istražnu radnju iz članka 432. stavak 1. i članka 191. stavak 6. Zakona o kaznenom postupku. Takav zahtjev može se postaviti samo ako postoji vjerojatnost da se na bankovnim računima nalaze sredstva pribavljena sudjelovanjem u kaznenim djelima koje je počinila grupa iz članka 89. stavak 22. Kaznenog zakona ili zločinačka organizacija iz članka 89. stavak 23. Kaznenog zakona ili sredstva od kaznenih djela zlouporabe opojnih droga iz članka 173. Kaznenog zakona i za koja je propisana kazna zatvora više od tri godine. Vjerojatnost koja ovdje mora postojati mora se odrediti u okviru općih spoznajnih zahtjeva, odnosno objektivnih kriterija poduzimanja radnji koje ograničavaju zajamčena prava pojedinca u kaznenom postupku. To su zahtjevi: (1) prethodnosti, (2) konkretnosti, (3) specifičnosti i (4) artikulabilnosti.⁶⁵ Postojanje vjerojatnosti mora prethoditi poduzimanju radnje pribavljanja podataka o bankovnim računima. Nije moguće odrediti pribavljanje podataka o računima kako bi se navedena vjerojatnost pojavila, odnosno opravdala. Okolnosti za koje je opravdano pribavljanje bankovnih podataka moraju konkretno proizlaziti iz određenih činjenica koje ukazuju na upravo specifične oblike napada na pravni poredak i zaštićeno dobro. One pri tome moraju biti artikulabilne, odnosno jasno predočene na uvjerljiv način.

Ukoliko banke odbiju davanje takvih podataka istražni sudac primjenjuje egzekutivne kazne protiv kojih pravo žalbe prema posebnoj odredbi članka 219. stavak 7. Zakona o kaznenom postupku imaju državni odvjetnik, vlasnik bankovnog računa i okrivljenik.

⁶⁴ Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine, broj 151/2003. U daljnjem tekstu: Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.

⁶⁵ Krapac, D., Sudska praksa: izdvajanje zapisnika o nezakonitoj pretrazi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol. 6, broj 1/1999., Zagreb, 1999., str. 279.

Podaci o bankovnim računima klijenata dio su podataka koji su zaštićeni kao bankovna tajna. Banke bi tako i u slučaju zahtjeva za dostavu podataka o bankovnim računima bile ovlaštene uskratiti njihovo davanje kao bankovnu tajnu i daljnje postupanje suda i banke ravnalo bi se prema pravilima o uskrati podataka koji su bankovna tajna. To dovodi u pitanje stvarni doseg i značenje odredbe članka 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku.

2.2. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA PREMA ZAKONU O USKOKU

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o USKOKU od 14. ožujka 2005. godine (Narodne novine, broj 33/2005.) utvrđene su ovlasti Ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta⁶⁶ u području pribavljanja podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu. Pretpostavke i postupak pribavljanja bankovnih podataka uređen je odredbom članka 42.a Zakona o USKOKU. Pri tome je potrebno ukazati da se sadržajno pribavljanje podataka prema navedenoj odredbi Zakona o USKOKU odnosi samo na one podatke koji su podaci o računima komitenata. To je potrebno naglasiti zbog šireg opsega sadržaja predstavljenog bankovnom tajnom. S aspekta načela zakonitosti ovo treba imati na umu kod zahtjeva i dostave podataka prema članku 42.a Zakona o USKOKU.

Uvjeti za pribavljanje podataka o bankovnim računima prema članku 42.a stavak 1. Zakona o USKOKU su: (1) vjerojatnost, (2) da točno određena osoba, (3) na svojim bankovnim računima prima, drži ili na drugi način posluje s prihodima ostvarenim kaznenim djelima iz članka 21. Zakona o USKOKU,⁶⁷ (4) a to su prihodi važni za izvide i istragu tih kaznenih djela ili podliježu prisilnom oduzimanju prema odredbama Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela i (5) zahtjev Ureda banci za dostavu podataka o tim računima (članak 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku) koji sadrži podatke iz članka 51. stavak 1. Zakona o USKOKU s tim što sredstva ne moraju biti navedena u točnoj visini ako ona još nisu poznata.

⁶⁶ U daljnjem tekstu: Ured.

⁶⁷ Ovaj članak Zakona o USKOKU određuje tri kategorije kaznenih djela na koje je djelatnost Ureda, kao posebnog državnog odvjetništva, usmjerena: (1) antikoruptivna djela, (2) kaznena djela udruživanja radi počinjenja kaznenih djela i sva djela udruživanja u grupu ili zločinačku organizaciju (ovdje je iznimka samo kaznena djela koja bi se činila udruživanjem u grupu ili zločinačku organizaciju a koja su usmjerena protiv Republike Hrvatske ili njenih oružanih snaga) i (3) kaznena djela koja imaju zajednički povezujući faktor za počinjenje tog djela u međunarodnom elementu.

Vjerojatnost kao stupanj spoznaje u primjeni navedene odredbe valja tumačiti sukladno već navedenim načelima: prethodnosti, konkretnosti, specifičnosti i artikulabilnosti.⁶⁸

Osoba se smatra određenom ukoliko se na temelju osobnih podataka te osobe ona može jasno i nedvojbeno identificirati i razlikovati od bilo koje druge osobe. Nejasno je pri tome da li se predmetna odredba odnosi samo na fizičke ili se odnosi i na pravne osobe. S obzirom da je moguće da i fizička i pravna osoba raspolaže nezakonitim prihodima na svojim bankovnim računima predmetni propis valja tumačiti u odnosu na fizičke i pravne osobe. Statusni podaci pravne osobe upisuju se u sudski registar, a pravne osobe se razlikuju prema tvrci i drugim podacima iz sudskog registra. Opće podatke o bankovnim računima za redovito poslovanje pravnih osoba vodi FINA. Zahtjevom prema FINI može se doznati kod koje banke pravna osoba vodi svoj glavni račun i kod kojih banka vodi svoje ostale poslovne račune, te opće identifikacijske podatke o tim računima. Podatak kod kojih banaka fizička osoba ima otvoren račun i pod kojim brojem može se doznati uvidom u poslovnu dokumentaciju poslodavca. Navedeni podaci mogu se utvrditi i uvidom u evidencije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, Porezne uprave Ministarstva financija i drugih tijela državne vlasti i pravnih osoba za koje se može utvrditi da su vršile isplate ili imale potraživanja prema toj fizičkoj osobi po bilo kojoj osnovi. Navedeni podaci mogu se utvrditi i zahtjevom prema bankama za koje je utvrđeno da osoba kod njih ima otvoren račun sukladno pravilima i proceduri iz članka 219. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku.

Osoba prima, drži ili na drugi način posluje s prihodima ostvarenim kaznenim djelima na svom bankovnom računu ukoliko se takvi prihodi na njezin račun uplaćuju, s njezinog računa isplaćuju neposrednom isplatom ili bankovnim transakcijama na druge račune iste ili druge fizičke ili pravne osobe, ukoliko su takvi prihodi sredstva na depozitnim računima osoba ili se njima obavljaju druge transakcije bezgotovinskog platnog prometa. Prihod u smislu ovoga članka valja tumačiti kao povećanje ekonomskih koristi u obliku priljeva, odnosno povećanja sredstava ili smanjenja obveza koji se mogu prikazati u promjenama po bankovnim

⁶⁸ Važno je primijetiti da Zakon o USKOKU određivanjem stupnja spoznaje kao vjerojatnosti koja sukladno općim pravilima tumačenja tog stupnja spoznaje u primjeni prisilnih mjera prema pojedincu ima puno veći zahtjev i snažnije ograničavajuće djelovanje od osnova sumnje koje su kao stupanj spoznaje dostatne za primjenu nekih mjera i radnji iz tog zakona, a koje imaju snažnije faktičko djelovanje na ograničavanje prava pojedinca. Vidi npr. članak 41. i članak 42. Zakona o USKOKU.

računima, a u konačnici predstavljaju povećanje ostvarene vrijednosti osobe u određenom vremenskom razdoblju.

Poseban je problem utvrđivanja kauzaliteta između prihoda i činjenice počinjenja kaznenih djela iz članka 21. Zakona o USKOKU. U nedostatku izričite zakonske odredbe o utvrđivanju tog kauzaliteta ovdje bi trebalo primijeniti odredbu članka 82. stavak 2. Kaznenog zakona koja je s obzirom na stadij u kojem bi se ovdje poduzimala ne bi izazivala dvojbe koje ima u primjeni te odredbe kod oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelom. Kazneni zakon u članku 82. stavak 2. uvodi oborivu pretpostavku nezakonitosti sve one imovine za koju se (1) utvrdilo da je ostvarila grupa ljudi ili zločinačka organizacija, (2) čije je stjecanje u vremenskoj povezanosti s počinjenim kaznenim djelom, (3) za koju se osnovano može smatrati da potječe od tog kaznenog djela, jer se (4) ne može utvrditi njezino zakonito podrijetlo. U izbjegavanju dvojbi, osobito s obzirom na načelo konkretnosti, u kauzalnoj vezi vjerojatnosti u počinjenje kaznenih djela iz članka 21. Zakona o USKOKU i stjecanja nezakonitih prihoda na bankovnim računima valja primijeniti i opća logička pravila objašnjenja i predviđanja. Uvjeti adekvatnog objašnjenja su: (1) dostatnost *explanansa* (onoga što objašnjava) za objašnjenje *explananduma* (okolnosti koja se pojašnjava), odnosno da sudovi kojima objašnjavamo *explanandum* slijede iz sudova koji izražavaju *explanans* i (2) istinitost sudova koji izražavaju *explanans*.⁶⁹

Nije potrebno posebno obrazlagati da su takvi prihodi po svojoj prirodi važni za izvide i istragu kaznenih djela s kojima se dovode u vezu. Ovu zakonsku pretpostavku potrebno je promatrati s obzirom na proširenje ovlasti postavljanja zahtjeva za pribavljanje podataka o bankovnim računima od strane Ureda i na predistražni postupak. To pravilnom primjenom zahtjeva vjerojatnosti o postojanju kaznenog djela i kauzalne veze njegova počinjenja s poslovanjem po bankovnim računima ne mora nositi ograničenja koja nisu primjerena navedenom stadiju istraživanja kaznenog djela koji je u svojoj osnovi usmjeren (tek) na stvaranje diferencijalne dijagnoze o postojanju kaznenog djela. Prihodi podliježu prisilnom oduzimanju prema odredbama Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku i Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela ako su oni utvrđeni kao

⁶⁹ Pavišić, B. i dr., Kriminalistika..., op. cit., str. 124.

imovinska korist stečena kaznenim djelom, ako je utvrđena njihova visina te ako je donesena pravomoćna i izvršna odluka o njihovu oduzimanju.

Zahtjev za dostavu podataka o bankovnim računima sadrži: (1) kratak činjenični opis kaznenog djela i njegov zakonski naziv, (2) opis sredstva, prihoda ili imovine ostvarene kaznenim djelom, (3) podatke o pravnoj ili fizičkoj osobi koja ta sredstva, prihode ili imovinu drži, (4) razloge za sumnju da su ona izravno ili neizravno u vezi s počinjenim kaznenim djelima i da postoji vjerojatnost da će osoba onemogućiti ili znatno otežati oduzimanje imovine ili istraživanja kaznenog djela. Točna visina sredstva na računu za koju se sumnja da je u svezi s počinjenjem kaznenih djela ne mora biti navedena. Dikcija članka 42.a stavak 1. Zakona o USKOKU u dijelu u kojem je određeno da se podaci o bankovnim računima pribavljaju temeljem zahtjeva nije u cijelosti jasna. Naime, nije jasno kakve veze s tim zahtjevom ima odredba članka 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku. Odredba članka 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku sadržajno ima isto značenje za podatke čije je pribavljanje ograničeno bankovnom tajnom kao i odredba članka 42.a stavak 1. Zakona o USKOKU. Razlika je u postupovnom značenju te radnje i ovlasti tijela koje ju poduzima. Odredbom članka 219. stavak 3. Zakona o kaznenom postupku uređen je poseban oblik istražne radnje privremenog oduzimanja predmeta koji je s obzirom na zahtjeve koji proizlaze iz zaštite bankovnih podataka stavljan u nadležnost suda dok je odredbom članka 42.a stavak 1. Zakona o USKOKU uređena posebna mjera u okviru ovlasti Ureda u otkrivanju i dokazivanju kaznenih djela iz svoje nadležnosti. Time se možda ukazalo na sličnost navedenih odredbi što je nomotehnički apsolutno neprihvatljivo.

Naglasak kod pribavljanja podataka o bankovnim računima je na podacima o stanju i prometu po računima komitenata, odnosno okrivljenika i trećih osoba na čije račune su nezakoniti prihodi preneseni. To proizlazi iz naglaska na raspolaganje po računima za koja se sumnja da su u svezi s kaznenim djelom. Podatak o bankovnom računu ima, međutim, šire značenje od toga. To je priopćenje o osobi koja je podnijela zahtjev za otvaranje računa, vremenu i mjestu podnošenja zahtjeva, dokumentaciji koja je uz zahtjev priložena i podacima koji su tada priopćeni kao i o podacima koji su u zahtjev uneseni, službeniku banke koji je zaprimio zahtjev za otvaranje računa i službeniku koji je zahtjev obrađivao, bankarskim radnjama koje su po zahtjevu poduzete, vrijednosnim sudovima koje je banka na temelju zahtjeva stvorila, iznosu sredstava kod prve uplate, dozvoljenom prekoračenju po računu,

broju računa, podaci o izdanim kreditnim karticama i čekovima, podaci o osobama koje su određene kao punomoćnici po računu i svi drugi podaci kojima banka raspolaže, a koji su značajni za kazneni postupak. Upravo zbog ovakvog opsega podataka potrebno je u zahtjevu precizirati podatke čija se dostava traži. Zahtjev se postavlja u odnosu na banku. *De lege lata* nema zakonskog uporišta proširivati ovlasti koje banka ima na druge kreditne ustanove. To se, međutim, nameće kao zahtjev u suvremenom razvoju bankarskog poslovanja i zakonodavnim izmjenama koje predstoje što će se izjednačavanjem banke kao kreditne ustanove s drugim kreditnom ustanovama nužno morati primjenjivati i na njih.

Ako banka ne postupi po zahtjevu, Ured će sukladno odredbi članka 42.a stavak 2. Zakona o USKOKU, o tome obavijestiti istražnog suca i od njega zatražiti da odluči o zahtjevu. Ovim se zapravo uvodi sudska kontrola zakonitosti postupanja Ureda.⁷⁰ Ovdje je potrebno ponoviti da bankovna tajna nastaje, mijenja se i prestaje u cijelosti neovisno o kaznenom ili bilo kojem drugom sudskom postupku. Ona je rezultat suvremenog poslovanja i odnosa povjerenja banke i klijenta koji je Zakonom o bankama definiran i zaštićen. Banka se u postupanju s povjerljivim podacima koji predstavljaju bankovnu tajnu dužna voditi isključivo primjenom odredbi Zakona o bankama. To isključuje dužnost banke da postupi po zahtjevu Ureda. Derogiranje odredbi Zakona o bankama odredbama Zakona o USKOKU nema nikakvu ustavnopravnu i pravno teorijsku osnovu i može biti pogubno za one odnose koji prelaze interes istraživanja pojedinog kaznenog djela. Stoga je upitna ne samo primjena odredbe članka 42.a Zakona o USKOKU nego je neprikladna i dikcija odredbe stavka 2. tog članka po kojoj će Ured zatražiti od istražnog suca da odluči o zahtjevu ako banka ne postupi sukladno odredbama Zakona o USKOKU. Postupanje banke po zahtjevu Ureda sukladno Zakonu o USKOKU značilo bi *de lege lata* izravno derogiranje odredbe članka 98. Zakona o bankama o bankovnoj tajni.

Postupak istražnog suca po zaprimanju zahtjeva Ureda uređen je člankom 42.a stavak 3. Zakona o USKOKU. Istražni sudac može zahtijevati od banke dostavu podataka o bankovnim računima, pa ako mu banka uskrati davanje takvih podataka o tome obavijestiti vijeće županijskog suda iz članka 20. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku ili ako smatra da zahtjev Ureda nije osnovan o tome odmah

⁷⁰ Svedrović, M., op. cit., str. 591.

obavijestiti vijeće. Vijeće je dužno u odlučivanju o zahtjevu utvrditi da li su ispunjene pretpostavke za dokidanje bankovne tajne sukladno odredbi članka 98. stavak 2. Zakona o bankama. Ukoliko vijeće utvrdi da je banka dužna dostaviti tražene podatke a banka ih ne dostavi vijeće obavještava HNB, te poduzima druge mjere prisile prema banci.

Osim zahtjeva za dostavu bankovnih podataka istražni sudac odnosno vijeće županijskog suda iz članka 20. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku mogu na prijedlog Ureda odrediti banci obvezu da prati platni promet po računima određene osobe, te da za određeno vrijeme redovito izvješćuje Ured o transakcijama na računu koji se prati. Sud će kod primjene ove odredbe osobito morati voditi računa o načelu razmjernosti i neophodnosti. Egzekutivne kazne za postupanje suprotno određenoj obvezi od strane suda propisane su člankom 42.a stavkom 5. Zakona o USKOKU.

Ako je sud odredio banci obvezu praćenja platnog prometa po računu i redovitog izvješćivanja Ureda tada na zahtjev Ureda istražni sudac može pozivati i ispitivati članove tijela banke, dioničare, zaposlenike i sve druge osobe koje imaju pristup povjerljivim podacima u svrhu prikupljanja obavijesti o okolnostima koje je banka saznala na temelju pružanja usluga i obavljanju poslova s pojedinačnim klijentom. Ovu mogućnost istražni sudac bi imao i bez obzira da li je određeno praćenje platnog prometa po računu i redovito izvješćivanje Ureda. Naime, navedene osobe nisu isključene niti oslobođene dužnosti svjedočenja u kaznenom postupku sukladno odredbama o ispitivanju svjedoka Zakona o kaznenom postupku. Oslobođenje od čuvanja bankovne tajne i davanje iskaza u svojstvu svjedoka u kaznenom postupku kompatibilno je i odredbi članka 98. stavak 2. točka 2. Zakona o bankama s tim da bi ona osoba koja je pozvana kao svjedok bila dužna procijeniti da li su ispunjeni svi uvjeti iz predmetne odredbe o dokidanju bankovne tajne. Ako bi procijenila da uvjeti nisu ispunjeni bila bi ovlaštena uskratiti davanje podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu, a konačnu odluku o tome bi donijelo vijeće županijskog suda iz članka 20. stavak 2. Zakona o kaznenom postupku.

2.3. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA IZVAN KAZNENOG POSTUPKA

Pribavljanje bankovnih podataka izvan kaznenog postupka uređeno je kao posebno područje različitih oblika administrativnog obavještavanja i nadzora koje se ostvaruje sukladno posebnim zakonima.

Sukladno Zakonu o sprječavanju pranja novca banke su dužne poduzimati mjere i radnje radi otkrivanja i sprječavanja pranja novca. Pranje novca sukladno Zakonu o sprječavanju pranja novca je svako činjenje i nečinjenje radi prikrivanja izvora protupravno stečenog novca, te korištenja protupravno stečenog novca za obavljanje dopuštene djelatnosti ili stjecanje imovine na zakonit način. Banke su dužne mjere i radnje za otkrivanje i sprječavanje pranja novca poduzimati kod svake bankovne transakcije koja se poduzima u pogledu imovine koja može poslužiti za pranje novca osobito kod podizanja gotova novca s tekućih računa i žiro-računa građana, te štednih knjižica i računa građana.. Mjere koje banke poduzimaju radi sprječavanja pranja novca su: (1) identifikacija stranke, (2) prikupljanje podataka o transakciji i (3) obavješćivanje Ureda za sprječavanje pranja novca. Identitet stranke se utvrđuje (1) prilikom otvaranja svih vrsta bankovnih računa ili drugih oblika uspostavljanja trajnije poslovne suradnje, (2) kod svake transakcije koja se obavlja gotovim novcem, stranom valutom, vrijednosnim papirima, plemenitim kovinama i draguljima ako je vrijednost transakcije 105.000,00 kuna ili veća, (3) prilikom obavljanja povezanih transakcija koje ukupno dosežu vrijednost 105.000,00 kuna ili veću, te (4) prilikom svih drugih gotovinskih ili negotovinskih transakcija ako postoji sumnja da se radi o pranju novca. Podaci koji se prikupljaju o transakciji su: (1) podaci o nalogodavatelju i osobi kojoj je namijenjena transakcija i to: naziv, sjedište i matični broj za pravne osobe odnosno ime i prezime, adresa i identifikacijski broj ili datum rođenja za fizičke osobe, (2) svrha transakcije, (3) nadnevak i vrijeme transakcije, (4) iznos transakcije, (5) način obavljanja transakcije i (6) valuta u kojoj se obavlja transakcija. Ukoliko banka nije u mogućnosti utvrditi tražene podatke ili stranka ne surađuje u njihovu prikupljanju odnosno postoji sumnja u istinitost danih podataka banka je dužna odbiti obavljanje transakcije. Banka je dužna na primjeren način obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca prije nego što obavi transakciju te naznačiti rok kada će ju obaviti. Ako obavijest ne da u pisanom obliku, učinit će to naknadno, a najkasnije u roku od tri dana. Ako zbog naravi transakcije nije moguće o njoj obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca prije njezina obavljanja, banka to mora učiniti najkasnije 24 sata nakon obavljene transakcije. Ako postoji sumnja na pranje novca, Ured za sprječavanje pranja nova može od banke tražiti i druge podatke o transakciji i strankama kojima banka raspolaže, te odrediti rok njihove dostave. Ako Ured za sprječavanje pranja novca tijekom obavljanja poslova iz svoje nadležnosti utvrdi da postoji osnovana

sumnja da je počinjen prekršaj ili kazneno djelo, obvezan je o tome obavijestiti nadležna državna tijela. Sukladno članku 15. stavak 2. Zakona o sprječavanju pranja novca i članku 98. stavak 2. točka 3. Zakona o bankama dostava navedenih podataka Uredu za sprječavanje pranja novca ne smatra se povredom bankarske ili druge tajne. Ured za sprječavanje pranja novca i banka ne obavještavaju osobu o prikupljenim podacima koji se na nju odnose ni o postupanju u svezi tih podataka. Ti podaci mogu se dati sudu samo na zahtjev. Prikupljene podatke banka je dužna čuvati deset godina, te ih protekom godine dana od ovog roka uništiti. Ne postupanje sukladno Zakonu o sprječavanju pranja novca povlači prekršajnu odgovornost banke.

Banke dostavljaju podatke HNB-u na temelju nadzornih ovlasti koje nad bankama obavlja HNB sukladno Zakonu o bankama i Zakonu o Hrvatskoj narodnoj banci. Na temelju Zakona o deviznom poslovanju⁷¹ banke su dužne dostavljati podatke o poslovima vlasničkih ulaganja, poslovima vrijednosnih papira, te kreditnim i depozitnim poslovima Hrvatskoj narodnoj banci, te Deviznom inspektoratu i Carinskoj upravi Ministarstva financija u okviru njihovih nadležnosti. Banke nisu ovlaštene uskratiti dostavljanje podataka navedenim tijelima u okviru zahtjeva za dostavu podataka iz njihove nadležnosti sukladno pravilu o dokidanju bankovne tajne iz članka 98. stavak 2. točka 7. Zakona o bankama.

Banke dostavljaju određene podatke Hrvatskom registru obveza po kreditima d.o.o.⁷² koji s obzirom na sadržaj predstavljaju povjerljive podatke, odnosno bankovnu tajnu. Banke su ovlaštene na dostavu takvih podataka HROKU sukladno odredbi članka 98. stavak 2. točke 8. Zakona o bankama. HROK je trgovačko društvo koju je osnovalo dvadeset banka u Republici Hrvatskoj sa svrhom obavljanja djelatnosti potpunog kreditnog registra. Potpuni kreditni registar je sustav za prikupljanje, obradu i razmjenu informacija o svim kreditnim obvezama klijenata i urednosti njihovog podmirivanja. U registru se obrađuju podaci o svim kreditnim zaduženjima klijenata banaka koje su korisnice registra, kao i kad se radi o podacima o urednom ili neurednom otplaćivanju kredita. U praksi podaci koji se dostavljaju HROKU osobito osobni podaci iz Zakona o zaštiti osobnih podataka dostavljaju se na temelju izričite pisane suglasnosti klijenta i ovlaštenja banke po kojem se bankovna tajna dokida kod priopćavanja bankovnih podataka pravnoj

⁷¹ Zakon o deviznom poslovanju, Narodne novine, broj 96/2003.

⁷² U daljnjem tekstu: HROK. Vidi, <<http://www.hrok.hr/default.asp>>, 08. lipnja 2008. godine.

osobi, odgovarajućeg oblika organiziranja, koju mogu osnovati banke s ciljem prikupljanja i pružanja podataka o ukupnom iznosu, vrstama i urednosti izvršavanja obveza fizičkih i pravnih osoba, nastalih po bilo kojoj osnovi. Pojavu HROKA uvjetovali su zahtjevi suvremenog poslovanja. Upotrebom HROKA očekuje se brže i jednostavnije, a s vremenom i jeftinije dolaženje do kredita. Uvidom u nečiju kreditnu zaduženost banka može bolje upravljati svojim kreditnim rizikom te nuditi građanima povoljnije kreditne proizvode. Potpunim uvidom u kreditnu zaduženost može se spriječiti da netko bude jamac onome tko bi mogao imati problema pri otplati kredita. Informacije relevantne za odobrenje kredita raspoložive su na jednom mjestu i to upravo tamo gdje se taj kredit odobrava, čime se štedi vrijeme klijentima.

Banke nisu ovlaštene uskratiti dostavu podataka kao bankovnu tajnu ukoliko se podaci dostavljaju za potrebe institucija koje osiguranje bankovne uloge. Takva institucija je Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka je specijalizirana financijska institucija koja osigurava štedne uloge u bankama i štedionicama, te provodi postupak sanacije banaka. Banke i štedionice dužne su Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka plaćati premije za osigurane štedne uloge. Za potrebe utvrđivanja činjenica vezanih uz poslove iz svoje nadležnosti Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka ovlaštena je tražiti od banke dostavu bankovnih podataka, a banke su dužne omogućiti uvid u takve podatke. Štedni ulogi, odnosno depoziti su sva novčana sredstva građana u kunama ili stranoj valuti položena na račun kod banke na temelju ugovora o novčanom depozitu ili kao polog na štednu knjižicu, te sredstva na tekućim računima i žiro – računima građana. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka osigurava depozite građana u svakoj banci do uključivo visine od 100.000,00 kuna u punom iznosu. Banke su dužne organizirati svoje poslovanje i voditi poslovne knjige, poslovnu dokumentaciju i sve ostale evidencije koje se odnose na osigurane depozite na način koji omogućuje provjeru posluje li banka u skladu s zakonom i banke su dužne o tome obavještavati Državnu agenciju za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka.

Sve osobe koje su se upoznale sa sadržajem podataka koji predstavljaju bankovnu tajnu u okviru poslova administrativnog nadzora dužni su te podatke čuvati kao povjerljive, odnosno kao službenu ili poslovnu tajnu a njihovo neovlašteno otkrivanje predstavlja kazneno djelo.

3. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA KOD ISTRAŽIVANJA PRIJEVARNIH KAZNENIH DJELA

3.1. UVODNE NAPOMENE

Različiti bankovni podaci su otkrivački najvažniji i spoznajno najvrjedniji dokazi u istraživanju prijevarnih kaznenih djela.⁷³ Ovdje pojam bankovnog podatka treba tumačiti u širem smislu, dakle, kao svako priopćenje o činjenicama o kojima banka ima saznanja. Bankovni podaci kao podaci o stanju i prometu na poslovnim računima komitenta fizičke ili pravne osobe predstavljaju temeljni izvor saznanja kod istraživanja sredstava, troškova i osobnih odnosa u svezi pojave prijevarnih kaznenih djela. Poznavanje temeljnih pojmova i sadržaja bankarskog poslovanja pretpostavka je valjanog pribavljanja i rada s bankovnim podacima u kriminalističkom istraživanju. Dalje se navode neki od najvažnijih bankovnih poslova.⁷⁴

Banke vode različite transakcijske račune klijenata fizičkih i pravnih osoba. Temeljna značajka takvih računa je pravo klijenta da do punog iznosa sredstava kojima raspolaže na tom računu obavlja bezgotovinske transakcije putem kartičnog ili čekovnog plaćanja, te da sva sredstva na tim računima podiže bez ikakvog ograničenja. Prilikom otvaranja transakcijskog računa banke će uvijek identificirati klijenta. Identifikacija se vrši pomoću dokumenta koji sadrži ime i prezime osobe, odnosno tvrtku i skraćenu tvrtku pravne osobe, prebivalište, odnosno sjedište, jedinstveni matični broj građana, odnosno matični broj pravne osobe, te potpis osobe ovlaštene na raspolaganje sredstvima na računu. Također će se pribaviti svi potrebni podaci druge osobe koja je kao punomoćnik ovlaštena raspolagati računom. Banka u postupku identifikacije utvrđuje i način kontakta s klijentom: dostave pismena, broja telefona za kontakt, e-maila. Transakcijski računi, tekući i žiro – račun klijenta, otvaraju se u pravilu bez nekog potrebnog pologa, što ovisi o uvjetima poslovanja svake pojedine banke. Kao temeljni oblik bezgotovinskih transakcija putem transakcijskih računa javlja se kartično poslovanje. Banke evidentiraju sve naloge za transakciju sredstava po kartičnom poslovanju, kao i sve naloge za isplatu učinjene na temelju kartičnog poslovanja. Klijent daje nalog banci za isplatu unošenjem pina, odnosno tajnog identifikacijskog broja korisnika u elektronički terminal. Kao oblik

⁷³ Manning, George, A., *Financial investigation and forensic accounting*, Taylor & Francis Group, Boca Raton, SAD, 2005., str. 383.

⁷⁴ Vidi, *ibid.*, str. 281. – 441.

bezgotovinskih transakcija po računu klijenta javlja se i čekovno poslovanje. Ček je sredstvo plaćanja kojim se smanjuje cirkulacija efektivnog novca i koje pojednostavljuje i pojeftinjuje platni promet. Sukladno Zakonu o čeku (Narodne novine, broj 74/1999.) bitni elementi koje isprava mora imati da bi bila ček su: oznaka da je ček, bezuvjetni uput da se plati određena svota novca iz trasantovog pokrića, ime onoga koji treba platiti (trasat), mjesto gdje treba platiti, oznaka dana i mjesta čeka i potpis onoga tko je ček izdao. Klijenti mogu na transakcijskim računima deponirati novčana sredstva, odnosno novčana sredstva im mogu biti uplaćivana od strane trećih osoba. Kod svake uplate vodi se evidencija o datumu uplate, iznosu uplaćene svote, identifikaciji uplatitelja, valuti i novčanim apoenima izvršene uplate, te promjeni ukupnog iznosa sredstava na računu. O stanju na transakcijskim računima banke obavještavaju svoje klijente različitim komunikacijskim sredstvima: pisano izvješće, izvješće putem SMS poruke, e-mail, internet bankarstvo.

Redovito bankarsko poslovanje ostvaruje se i kroz štedne i depozitne račune koje klijenti otvaraju kod banke. Otvaranje i obrada podataka kod ovih računa identična je kao i kod transakcijskih računa. Razlike se nalaze u odnosu banke i klijenta u pogledu sredstava koja se nalaze na tim računima. Klijenti polažu sredstva na depozitnim računima na kraće ili dulje vremensko razdoblje u kojem klijenti ne mogu, odnosno ne mogu bez negativnih posljedica za ugovorni odnos s bankom povlačiti ta sredstva. Klijenti isto tako ne mogu obavljati bezgotovinske transakcije s navedenih računa. Kao dokaz ovlaštenika sredstava na ovim računima klijenti raspolažu sa štednim knjižicama u koje se upisuju osnovni podaci o promjenama i stanju računa. Sredstva koja se nalaze na depozitnim računima banke koriste za plasiranje kredita i drugo bankarsko poslovanje, dok klijenti ubiru kamate kao izravne plodove od tih sredstava.

Banke svojim klijentima daju različite zajmove. Temeljni oblik bankovnog zajma je Ugovor o kreditu. Ugovor o kreditu poseban je oblik Ugovora o zajmu kod kojeg je objekt činidbe isključivo novac, uvijek je naplatan i mora biti sklopljen u pisanom obliku.⁷⁵ Postoji više podjela kredita. Krediti prema subjektu mogu biti bankovni i komercijalni krediti, prema predmetu kreditiranja robni i novčani, prema roku, odnosno ekonomskoj funkciji kratkoročni i dugoročni, prema svrsi

⁷⁵ Vedriš, M., Klarić, P., Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 502.

proizvođački i potrošački, prema namjeni investicijski i za obrtna sredstva, prema osiguranju otvoreni i pokriveni. Iznos kredita može biti kunski ili devizni uz valutnu klauzulu vezanu na dan transakcije. Nenamjenski krediti su uvijek gotovinski krediti koji se isplaćuju na račun korisnika, dok su namjenski krediti uvijek vezani uz određenu namjenu i imaju složeniji postupak odobrenja sredstava. Postoje različiti oblici osiguranja kredita. Tako je moguće osiguranje putem jamaca, sudužnika, garancija drugih banaka, fizičkih ili pravnih osoba, tijela državne vlasti ili lokalne i regionalne samouprave, različitim gotovinskim instrumentima naplate kao što su mjenice i zadužnice, založnim pravom i fiducijem, odnosno prijenosom prava vlasništva radi osiguranja novčane tražbine, novčanim depozitima i zalogom različitih vrijednosnih papira. Prilikom sklapanja Ugovora o kreditu banke pribavljaju različite podatke o klijentima korisnicima kredita i svim drugim činjenicama koje su vezane uz neki od oblika osiguranja kredita. Ti podaci se mogu razlikovati kao osobni i poslovni podaci. Na temelju njih banke stvaraju vrijednosne sudove i odlučuju o plasmanu svojih sredstava. Ovisno o unutarnjem ustrojstvu banke postoje različita tijela koja odlučuju o odobravanju sredstava na ime kredita za pojedine klijente, a to su uglavnom kreditni odbori.

Banke klijentima omogućuju korištenje usluga deponiranja pokretnih stvari na temelju Ugovora o sefu.⁷⁶ Tim pravnim poslom banka daje klijentu na uporabu sef za određeno vremensko razdoblje, a klijent se obvezuje za to platiti banci određenu naknadu. Sefovi se koriste za pohranjivanje važnih isprava i poslovne dokumentacije, ali i za pohranjivanje vrijednog nakita ili gotovog novca. Banke vode podatke o svim osobama koje su imale pristup sefu. Ti podaci sadrže ime i prezime osobe, potpis, te datum i vrijeme pristupa sefu. Banke su dužne poduzimati sve tehničke mjere zaštite i nadzora sefa i vrijednosti koje su u njega pohranjene. Pravo na pristup i otvaranje sefa imaju samo osobe koje su ovlaštenici temeljem činjenice što su kao korisnik sklopili Ugovor o sefu, što je u njihovu korist taj ugovor sklopljen ili su punomoćnici ovlaštenika. Banka ne smije zadržati duplikat ključa sefa, a pravo njegova otvaranja može steći samo na temelju sudske odluke.

U suvremenom tržišnom prometu roba i usluga kreditne kartice koje banke izdaju svojim klijentima postale su nezaobilazan oblik financiranja i plaćanja. Za provjeru valjanosti kreditnih kartica postoje elektronički terminali, a za svaku

⁷⁶ Vidi, članak 1016. do 1020. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, broj 35/2005.)

kreditnu karticu za koju se pojavi sumnja da nije valjana onaj koji je izvršio provjeru dužan je obavijestiti banku koja ju je izdala. Banke imaju svoje odjele koji prate izdavanje kreditnih kartica i koji kontroliraju promet po kreditnim karticama. Uporaba kreditne kartice sastoji se od provjere kreditne kartice kroz elektronički terminal, prihvatanjem nastale obveze potpisom korisnika kreditne kartice na „slipu“ odnosno potvrdi o nastaloj obvezi i evidentiranju nastale obveze kod banke koja je izdala kreditnu karticu. Ovisno o tome o kojoj se kreditnoj kartici radi „slipovi“ se dostavljaju izravno banci ili se predaju samo klijentu a kod banke se elektroničkim putem evidentira nastala obveza. Svaka kreditna kartica ima svoj digitalni u pravilu šesnaest znamenkasti broj. Prvih osam brojeva s lijeva su identifikacijski brojevi vrste kreditne kartice, banke i posebnog broja kartice, dok su ostali brojevi računa korisnika. Korisnik odgovara za sav promet koji napravi korištenjem kreditne kartice i to za iznos stvarne potrošnje i za iznos koji banka naplaćuje za uslugu korištenja kartice.

S obzirom na bankarske poslove koji su navedeni slijedi da banke pribavljaju i obrađuju slijedeće podatke: (1) podaci o transakcijskim računima – periodične obavijesti o stanju računa, potvrde o uplati, poništeni čekovi, potpisni kartoni, dugovni i kreditni podaci, podaci o deponiranim sredstvima, (2) podaci o štednim i depozitnim računima – periodični podaci o promjenama stanja na računu, podaci o deponiranim sredstvima, podaci o transferu sredstava, podaci o povlačenju sredstava, poništeni čekovi, potpisni kartoni, dugovni i kreditni podaci, obavijesti o kamatama, (3) podaci o kreditima – saldo kredita, otplatni plan, poništena zaduženja, potpisne kartone, zahtjev za kredit i popratna dokumentacija, financijski podaci, podaci pravnih osoba koje prate kretanje obveza po kreditima za pojedinog korisnika, (4) podaci o kreditnim karticama – periodična izvješća, podatke o kupnji i prodaji dobara i usluga, kamate na promet, zahtjev za izdavanje kartice, podatke o financijskom stanju i kretanju obveza po kreditnim karticama, (5) podaci o uslugama sefa – zahtjev za otvaranje, ulazni podaci, potpisni karton, (6) podaci u svezi ostalih bankovnih poslova – ugovori, izjave, knjigovodstveni podaci, garancije, nalozi za novčane uplate i isplate, ostala financijska korespodencija klijenata i trećih osoba koja se obavljala preko banke.⁷⁷

⁷⁷ Manning, George, A., op. cit., str. 390. – 392.

3.2. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA KOD KAZNENIH DJELA PRIJEVARE I PRIJEVARE U GOSPODARSKOM POSLOVANJU

Temeljna inkriminacija prijevanih kaznenih djela u Kaznenom zakonu je kazneno djelo prijevare iz članka 224. Kazneno djelo prijevare iz članka 224. Kaznenog zakona sastoji se u: (1) dovođenju nekoga u zabludu lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, (2) održavanjem nekoga u zabludi, (3) posljedice kao postupanje drugoga na štetu vlastite ili tuđe imovine i (4) cilja počinitelja da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist. U osnovi ovo kazneno djelo sastoji se u prijevnom postupanju počinitelja koje je dovođenje nekoga u zabludu lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica ili održavanjem nekoga u zabludi.⁷⁸ To kazneno djelo ima nekoliko oblika: (1) osnovno kazneno djelo prijevare iz članka 224. stavak 1. Kaznenog zakona, (2) piramidalna prijevara iz stavka 2., (3) kvalificirani oblik određen stečenom imovinskom koristi iz stavka 4., (4) sitno djelo prijevare iz stavka 5. i (5) prijevara radi oštećenja drugog iz stavka 6.⁷⁹ Kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 293. Kaznenog zakona sustavno je smješteno u Glavu XXI. i to kao standardna inkriminacija kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta s objektom zaštite sigurnosti poslovanja. Kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju u osnovi također ima prijevno postupanje počinitelja koje je dovođenje nekoga u zabludu lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica ili održavanjem nekoga u zabludi. Ovo kazneno djelo sastoji se u: (1) uporabi nenaplativih instrumenata osiguranja plaćanja, (2) na drugi način dovođenju nekoga u zabludu lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, (3) održavanjem nekoga u zabludi, (3) posljedice kao postupanje drugoga na štetu vlastite ili tuđe imovine i (4) cilja počinitelja, koji može biti samo odgovorna osoba u pravnoj osobi, da za tu ili drugu pravnu osobu pribavi protupravnu imovinsku korist. Postoje različita teorijska stajališta o odnosu kaznenog djela prijevare i prijevare u gospodarskom poslovanju. Kod jednih se naglašava pravni kontinuitet kaznenog djela prijevare kroz kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju kao kvalificirani oblik tog kaznenog djela dok se kod

⁷⁸ Garačić, A., Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio, Organizator, Zagreb, 2006., str. 338.

⁷⁹ Pavišić, B. i dr., Komentar Kaznenog..., op. cit., str. 559.

drugih naglašava poseban zaštitni objekt kod kaznenog djela prijevare u gospodarskom poslovanju u odnosu na kazneno djelo prijevare.⁸⁰

Da bi se ostvarili elementi kojima se u osnovi ostvaruje prijevarno kazneno djelo moraju biti ispunjena određena subjektivna i objektivna obilježja.⁸¹ Bankovni podatak imat će osobito značenje za dokazivanje oba elementa ovih kaznenih djela. Objektivna obilježja su: (1) lažno prikazivanje ili prikrivanje činjenica, (2) zabluda na strani raspolagatelja imovinom, (3) raspolaganje imovinom i (4) šteta. Subjektivno obilježje je postupanje počinitelja s ciljem pribavljanja imovinske koristi za sebe ili drugoga, odnosno svoju ili tuđu pravnu osobu. Lažno prikazivanje ili prikrivanje činjenica može biti lažno prikazivanje ili prikrivanje vanjskih činjenica, odnosno onih koje su vezane uz prirodu pravnog posla između stranaka i unutarnjih činjenica koje su vezane uz osobna psihološka svojstva počinitelja, odnosno stvarnu namjeru da uredno izvrši preuzetu obvezu. Potrebno je razlikovati lažno od neistinitog prikazivanja ili prikrivanja činjenica.⁸² Kod lažnog prikazivanja ili prikrivanja činjenica počinitelj iznosi činjenice za koje je svjestan da ne odgovaraju stvarnom stanju. Kod neistinitog prikazivanja ili prikrivanja činjenica počinitelj nije svjestan da te činjenice ne odgovaraju stvarnosti budući je i sam u zabludi, pri čemu nije bitno da li je ona otklonjiva ili ne.

Kao jedna od najčešćih vanjskih činjenica koja se lažno predočava ili prikriva su podaci o solventnosti odnosno platežnoj sposobnosti pravne osobe ili imovinskom stanju fizičke osobe. Platežna sposobnost, odnosno imovinsko stanje kao bankovni podatak može biti vrijednosni sud koji banka zasniva na temelju podataka kojima raspolaže ili podatak o određenim činjenicama koji sam za sebe, odnosno neobrađen za korisnika predstavlja informaciju. Podaci o solventnosti prikazuju se u pravilu kroz BON-1 i BON-2 obrazac. BON-1 obrazac je puno pouzdaniji pokazatelj stanja, međutim ne može pratiti trenutne dinamičke zahtjeve poslovanja pa se u pravilu prilikom sklapanja pravnih poslova zahtjeva i obrazac BON-2 kao podatak o solventnosti. Ukoliko obrazac BON-2 pokazuje pozitivno poslovanje društva, a on se ne slaže s podacima obrasca BON-1 nužno je provjeriti bankovne transakcije po računu pravne osobe. Naime, kako bi se trenutno popravili

⁸⁰ Vidi, Novoselec, P., Prijevare u gospodarskom poslovanju, Pravni vjesnik, broj 1-2/2005., Osijek, 2005., str. 10. – 12.

⁸¹ Ibid, str. 13.

⁸² Vidi, Modly, D., Kriminalistička taktika 1 – pojam, načela, prijave, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb, 2002., str. 37.

pokazatelji na obrascu BON-2 često se prije njegovog izdavanja na transakcijski račun društva uplaćuju određeni novčani iznosi i to od strane zainteresirane fizičke osobe kao odgovorne osobe u pravnoj osobi ili od strane neke druge fizičke ili pravne osobe. Takve uplate se u poslovnoj dokumentaciji u pravilu evidentiraju kao kratkoročni zajmovi. U tom slučaju potrebno je utvrditi točno vrijeme transakcije, osobu koja je izvršila uplatu, visinu uplate i osnovu uplate prema bankovnim podacima. Tako pribavljene podatke potrebno je usporediti s podacima iz poslovne dokumentacije i drugim prikupljenim podacima. Ovakvo povećavanje sredstava na računu samo po sebi nije nikakvo kažnjivo djelo, međutim upravo će ono u kaznenom postupku služiti radi utvrđivanja prijevarne namjere počinitelja i to kao lažnog prikazivanja činjenice solventnosti odnosno prikrivanja činjenice insolventnosti. Podaci o solventnosti i platežnoj sposobnosti utvrđuju se i temeljem podataka očevidnika o redoslijedu plaćanja na kojem će jasno biti vidljivi svi primljeni i izvršeni nalozi za uplatu, odnosno redoslijed ne naplaćenih naloga. Podaci o imovinskom stanju fizičke osobe mogu se utvrđivati na temelju bankovnih podataka i to po transakcijskim i depozitnim bankovnim računima, podacima o kreditnim zaduženjima i odobrenjima, kao i slijedom utvrđenih isplata na ime poreza na nekretnine, pokretnine ili druga proračunska primanja ili davanja fizičke osobe. Te podatke nužno je uspoređivati s podacima drugih tijela kao što je Porezna uprava, zemljišne knjige ili podacima iz mirovinskog i zdravstvenog osiguranja.

Poseban problem predstavlja predviđanje počinitelja u okviru njegovih budućih poslovnih ili osobnih financijskih promjena. U suvremenom poslovanju jako je teško govoriti o prijevarnoj namjeri počinitelja ukoliko on opravdano drži da će u budućnosti, a prije dospijeca njegove obveze iz pravnog posla kod kojeg se utvrđuje prijevarno postupanje, doći do poslovnih promjena koje će omogućiti njegovu solventnost, odnosno platežnu sposobnost iako ona u trenutku sklapanja tog pravnog posla ne postoji. S druge strane treba imati na umu da se lažno mogu prikazivati sadašnje, ranije i buduće činjenice.⁸³ Primjer toga su podneseni zahtjevi za bankovni kredit. U tom slučaju potrebno je pribaviti svu dokumentaciju kojom banka raspolaže, a iz koje će biti vidljivo kada je zatražen kredit, koja su sredstva zatražena, na koji rok otplate, uz koje kamate, koja je dokumentacija priložena, za koju je namjenu zatražen kredit. U slučaju realizacije kredita potrebno je utvrditi iz

⁸³ Matijević, B., *Prijevara u građanskom i kaznenom pravu*, Hrvatska pravna revija, broj 3/2004., Inženjerski biro, Zagreb, 2004., str. 42.

podataka o stanju i transakcijama po računu da li je do isplate kredita došlo. Naime, u bankovnim podacima o realizaciji kredita, odobrenje kredita radi reorganizacije i zatvaranja drugih kreditnih obveza klijenta kod iste banke često se prikazuje kao odobrenje novih sredstava iako ona faktički nikad nisu isplaćena, odnosno ne povećavaju korist osobe. Tu se radi o reprogramiranju kredita kod kojeg je moguća verzija i isplate dijela sredstava uz zatvaranje postojećih kredita. Zato je potrebno pribaviti i podatak o transakcijama, odnosno uplatama i isplatama po računu radi utvrđivanja stvarnog stanja, odnosno promjena.

Ukoliko se istražuje prijevorno kazneno djelo kod povezanih društava ili u slučaju pravnog posla subjekata koji imaju raniju poslovnu suradnju potrebno je pribaviti i bankovne transakcije o toj međusobnoj suradnji, odnosno ranijoj poslovnoj suradnji. Kod povezanih društava često se fiktivno isporučuju određena dobra i usluge te se potom na različite načine različite druge obveze zatvaraju u poslovnim knjigama po tim pravnim poslovima. U tom slučaju najprije se pribavlja podatak od poslovne banke da li je došlo do međusobnih transakcija, pa ako se utvrdi da po računima nije ništa uplaćivano ili isplaćivano pribavlja se druga dokumentacija npr. izjave o kompenzacijama. Ukoliko su po računima izvršene transakcije tada je potrebno utvrditi visinu isplata ili uplata, vrijeme i opis plaćanja.

U praksi se može javiti i problem prijave na štetu jamca određene novčane obveze.⁸⁴ Ukoliko je ta novčana obveza bankovni kredit potrebno je od banke pribaviti analitičku karticu isplate kredita iz koje će se utvrditi tko je, kolike iznose, kada i po kojoj osnovi isplatio banci po nastaloj kreditnoj obvezi klijenta. To će biti važno kako za odlučivanje o kaznenopravnoj odgovornosti počinitelja tako i za odlučivanje o imovinskopравnom zahtjevu oštećenika ili o oduzimanju imovinske koristi stečene kaznenim djelom. Uvijek kada se radi o kreditnim obvezama koje su izražene u inozemnoj valuti potrebno je utvrditi kunsku protuvrijednost te valute prema onome kako to proizlazi iz ugovora o kreditu. Dakle, potrebno je od banke ili zatražiti da iznos kredita izrazi u kunskoj protuvrijednosti i dostavi takav podatak u spis predmeta ili zatražiti da banka dostavi kretanje vrijednosti strane valute u odnosu na kunu i to *tempore criminis* i u trenutku dostavljanja zahtjeva. U svakom slučaju iz dokumentacije koja prileži spisu mora biti vidljiv podatak iz kojega se utvrđuje ova činjenica.

⁸⁴ Ovdje se neće ulaziti u problematiku da li se jamcu uopće mogu lažno prikazivati ili prikrivati činjenice, koje i s kakvim je to učinkom za ostvarenje obilježja prijevarnog kaznenog djela.

U određenim poslovima banke se mogu javiti kao jamci i to izdavanjem bankarskih garancija ili kao avali kod mjeničnog poslovanja. Banke te usluge naplaćuju u pravilu u određenom postotku od izdanog jamstva i to je jedan od prihoda banke. Banke vode evidencije bankarskih garancija iz kojih je vidljivo: datum izdavanja garancije, nalogodavac izdavanja garancije, korisnik garancije, davatelj zajma za koji se izdaje garancija, iznos garancije i rok dospijeca, te respiro rok. Ako se bankarska garancija ne može naplatiti od banke ili ako banka nije u mogućnosti ispuniti svoju obvezu kao aval po protestiranoj mjenici potrebno je pribaviti sve podatke o banci u svezi izdavanja bankarske garancije ili prihvaćanja mjenične obveze. Potrebno je pribaviti podatke o pokazateljima solventnosti banke, podatke od HNB o eventualno poduzetim mjerama po izvršenom nadzoru nad bankom, dokumentaciju temeljem koje je zatražen zahtjev od banke, koje je podatke banka pribavljala, koje su činjenice pri tome utvrđene, tko je zaprimio zahtjev klijenta, tko je zahtjev obrađivao i tko je donosio odluku. U slučaju svjesnog izdavanja bankarske garancije ili prihvaćanja mjeničnopravne obveze bez pokrića ili izdavanja bankarske garancije, odnosno prihvaćanja mjeničnopravne obveze za klijenta za kojeg je bilo očito da nije u mogućnosti izvršavati preuzete obveze može se raditi o kaznenom djelu iz članka 292. stavak 1. alineja 6. Kaznenog zakona odgovornih osoba u banci. To je, međutim, *questio facti*.

Uz prijeverna kaznena djela vežu se i kaznena djela krivotvorenja isprava. Isprava je svaki predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz činjenice ili ima vrijednost za pravne odnose. Temeljna podjela isprava je na privatne i javne. Privatna isprava je izjava volje pojedinca, pisano oblikovana, bez sudjelovanja državnih tijela, odnosno odgovarajućih javnih službi. Javna isprava je isprava koju je u propisanom obliku izdalo državno tijelo u granicama svoje nadležnosti kao i isprave koje je u takvom obliku izdalo neko drugo tijelo u obavljanju javnih ovlaštenja, odnosno poslova na temelju javne ovlasti.⁸⁵ Privatna isprava je objekt zaštite kaznenog djela iz članka 311. stavak 1. Kaznenog zakona dok je javna isprava objekt zaštite stavka 2. istoga članka. Bankovna isprava u pravilu ima svojstvo privatne isprave. Naime, bankovna isprava bi bila svaka isprava koja dokazuje činjenice o kojima banka ima saznanja. Takve isprave nastaju kao rezultat očitovanja volje i međusobnog poslovnog odnosa banke i klijenta. Privatne isprave

⁸⁵ Pavišić, B. i dr., Komentar Kaznenog..., op. cit., str. 676.

su tako: zahtjev za kredit, ugovor o kreditu, korespodencija banke i klijenta u svezi međusobnog poslovanja, obavijest klijentu o stanju i promjenama po bankovnom računu, štedna knjižica, bankovni izvod o stanju računa, bankarska garancija. Ukoliko određena banka obavlja na temelju zakona ili nekog drugog propisa određene poslove koji su u nadležnosti javne vlasti tada su isprave nastale u okviru takvog poslovanja javne isprave. To su npr. isplatnice o povratu duga umirovljenicima, dokumentacija o sudjelovanju pojedinaca u državnim fondovima koji se osnivaju i ustrojavaju na temelju zakona. Bankovne isprave koje su izjednačene s javnim ispravama u pogledu kaznenopravne zaštite su čekovi, platne kartice i druge isprave kojima se obavlja bezgotovinsko plaćanje kao što su npr. „slipovi“ kojima se autorizira kreditna transakcija. Bankovna isprava može imati i svojstvo poslovne isprave iz članka 312. Kaznenog zakona. Primjer bankovne isprave koji ima značenje poslovne isprave je podatak o solventnosti svoga klijenta koji izdaje banka (BON-2 obrazac). U praksi se, kod vrlo čestog krivotvorenja obrasca BON-2, javlja sasvim pogrešna dvojba da li se radi o privatnoj ili javnoj ispravi. Svaka mogućnost da bi obrazac BON-2 imao svojstvo javne isprave je isključena. Obrazac BON-2 nastaje kao rezultat privatnopravnog poslovnog odnosa banke i klijenta. Međutim, njegova svrha nije zadovoljavanje potreba unutarnjeg odnosa klijenta i banke nego olakšavanje poslovne suradnje klijenta i trećih osoba. Tako se pretpostavlja da je banka dala suglasnost za izdavanje podataka iz obrasca BON-2 svakoj zainteresiranoj osobi budući je to u interesu poslovanja svakog poduzetnika koji *bona fidei* nastupa u pravnom prometu.⁸⁶ Dakle, nalogom banci za izdavanje takvih podataka poduzetnik posredno koristi podatke iz obrasca BON-2 u svome poslovanju i to mu daje svojstvo poslovne isprave iz članka 312. Kaznenog zakona.

3.3. PRIBAVLJANJE BANKOVNIH PODATAKA KOD PRIJEVARNIH KAZNENIH DJELA NA ŠTETU FINANCIJSKIH INTERESA EUROPSKE UNIJE

Kaznena djela na štetu financijskih interesa Europske unije⁸⁷ poseban su oblik kriminaliteta čija je temeljna značajka izravan napad i ugrožavanje proračuna EU. Kaznenopravna zaštita financijskih interesa EU primarno se ostvaruje kroz kazneno zakonodavstvo pojedinih država i to u nekoliko oblika: (1) po principu

⁸⁶ Vidi, Miladin, Bankarsko..., op. cit.

⁸⁷ U daljnjem tekstu: EU.

asimilacije, odnosno kaznenopravne zaštita financijskih interesa EU kao i nacionalnih financijskih interesa, (2) smjernicama koje imaju sadržaj kaznenopravne naravi, (3) primata prava unije nad nacionalnim pravom, (4) tumačenje nacionalnih pravnih normi u skladu s pravom EU kao i stvaranje blanketnih kaznenopravnih normi u području zaštite financijskih interesa.⁸⁸ Određeni napredak u smislu podizanja ovlasti na razinu tijela EU vidljiv je kroz različite mjere upravnog nadzora. Tako je donesena Uredba Vijeća broj 2185/96 koja omogućuje Komisiji EU da radi upravne kontrole vrši provjere i preglede mjesta događaja, te je osnovan Europski anti – korupcijski ured (OLAF) koji provodi upravni nadzor nad proračunskim rashodima, odnosno subvencijama, te ostvaruje različite oblike suradnje s tijelima pojedinih država u istraživanju prijevara na štetu financijskih interesa EU.⁸⁹ Kaznenopravna zaštita financijskih interesa EU ostvaruje se na temelju Konvencije o zaštiti financijskih interesa Europske unije (PIF konvencija)⁹⁰ i njezina dva protokola koji obvezuju države na inkriminiranje različitih pojava oblika kaznenih djela na štetu financijskih interesa EU.

Kaznena djela kojima se oštećuje proračun EU nazivaju se EU prijevarama. Pojam EU prijevara ima šire značenje i predstavlja sva kažnjiva djela na štetu proračuna EU, dakle, kaznena djela i druga lakša kažnjiva djela koja se mogu podvesti pod pojam nezakonitosti u smislu Uredbe broj 2988/95 Vijeća o zaštiti financijskih interesa Europskih zajednica.⁹¹ Prema kriteriju je li napadnuto dobro prihod ili rashod proračuna EU razlikuju se dvije vrste EU prijevara: (1) utaja carina, poreza i drugih davanja koja čine prihode proračuna EU i (2) subvencijska prijevara, odnosno nezakonito prisvajanje rashoda, dakle sva kažnjiva ponašanja kojima se zloupotrebljavaju ili nezakonito prisvajaju razne vrste subvencija, dotacija, poticaja, potpora, premija i druge vrste rashoda proračuna EU.

Kazneni pogon EU prijevara ostvaruje se u okvirima nacionalnog postupovnog zakonodavstva sukladno kojem se onda i poduzimaju mjere i radnje

⁸⁸ Krapac, D., Judicial cooperation in criminal matters in the EU: Where does it go from here, Current issues in european criminal law and the protection of EU financial interests, Austrian association of European Criminal law and Croatian association of European Criminal law, Zagreb, 2006., str. 126.

⁸⁹ Vidi, Đurđević, Z., Kaznenopravna zaštita financijskih interesa Europske unije – doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003. str. 376. – 421.

⁹⁰ EU Convention of 26 July 1995 on the protection of the financial interests of the European Communities (OJ C 316 of 27.11.95, p. 48), < http://ec.europa.eu/dgs/olaf/legal/index_en.html#3>, 12. lipnja 2008. godine.

⁹¹ Đurđević, Z., Prijevara na štetu proračuna Europske unije: pojavi oblici, metode i uzroci, Financijska teorija i praksa, broj 3/2006, Institut za javne financije, Zagreb, 2006., str. 225.

otkrivanja i dokazivanja tih kaznenih djela i sukladno kojem se vrednuje kvaliteta prikupljenih dokaza. Dakle, kod pribavljanja bankovnih podataka u istraživanju kaznenih djela na štetu financijskih interesa EU vrijedit će sva pravila nacionalnog kaznenog postupovnog prava uz nužno stvorenu materijalno pravnu podlogu⁹² i neizbježan politički i ekonomski interes progona takvih kaznenih djela.

Bez obzira u kojem se obliku ostvaruje kazneno djelo EU prijave zajednička značajka je da kod počinitelja tih kaznenih djela dolazi do stjecanja nepripadne materijalne dobiti u pravilu kroz povećanje ili sprječavanje smanjenja novčanih sredstava na bankovnim računima. Dakle, javni oblici radnji počinjenja ovih kaznenih djela su primanje novca od EU ili izbjegavanje plaćanja u korist proračuna EU. Primanje novca i plaćanje obavlja se transakcijama preko bankovnih računa. Takve transakcije nužno ostavljaju trag na računu onog subjekta koji se istražuje i u njegovoj poslovnoj dokumentaciji. Banka raspolaže podacima o transakcijama, odnosno nalogima za isplatu, odnosno podacima o uplati na račun. Kod transakcije u korist proračuna EU, odnosno kod isplate iz bankovnih podataka će tako biti vidljivo tko je dao nalog za isplatu, kada, u kojem obliku, u kojem iznosu, na koji pozivni broj računa i račun, za koju doznaku. Također će biti vidljivi i podaci o primatelju sredstava i potvrdi o izvršenoj transakciji. Kod rashoda proračuna EU, odnosno kod uplata na račune korisnika iz bankovnih podataka će biti vidljivo koliki je iznos sredstava uplaćen, s kojeg računa, kada, po čijem nalogu i na koju doznaku. Primljena sredstva na bankovnim računima moraju biti proknjižena u poslovnim knjigama pravnih osoba kao prihodi i prikazana u financijskim izvještajima, odnosno ta sredstva moraju imati popratnu dokumentaciju odobrenja kod fizičkih osoba. Takva dokumentacija će imati značenje dokumentiranja međusobne suradnje. Iznosi sredstava na bankovnom računu i u evidencijama korisnika moraju međusobno odgovarati. Isto tako ti se podaci moraju uspoređivati s raspoloživim podacima u svezi s činjenicama iz kojih proizlazi odnos pojedinca fizičke ili pravne osobe sa sredstvima proračuna EU. Podaci o tome se mogu naći u evidencijama odgovarajućih nacionalnih tijela preko kojih se ostvarila suradnja, odnosno preko kojih je nastao odnos, izravnom suradnjom s institucijama EU ili međunarodnom policijskom suradnjom s policijama drugih država.

⁹² Izmjenama i dopunama Kaznenog zakona od 03. listopada 2007. godine (Narodne novine, broj 110/2007.) koje su na snazi od 02. studenog 2007. godine u Kazneni zakon je uvedeno kazneno djelo posebnih slučajeva prijave na štetu financijskih interesa Europske unije iz članka 224.b.

Osnovni oblici *modus operandi* kod EU prijevara su: (1) krivotvorenje isprava, (2) skrivanje robe, (3) davanje i primanje mita, (4) nasilje, (5) fiktivni poslovi i zaobilaženje zakona.⁹³ Uvijek je potrebno provjeriti svu dokumentaciju kojom korisnik raspolaže kod više izvora. Kod krivotvorenja dokumentacije kao *modusa operandi* uočena su izdavanja i pribavljanja računa, isplatnica ili uplatnica na ime ili izdane od nepostojeći trgovačkih društava i financijskih institucija. Potrebno je pribaviti statusne podatke iz kojih će se utvrditi pravna priroda institucije koja je izvršila uplatu ili isplatu, tko je kao odgovorna osoba tu transakciju naložio i na ime kojeg međusobnog odnosa, sa kojeg bankovnog računa i u kojoj valuti. U slučaju sumnje u krivotvorenje dokumentacije o bankovnim transakcijama potrebno pribaviti bankovne podatke druge strane koja je sudjelovala u transakciji, te ako postoje nesuglasja provjeriti ispravnost funkcioniranja informatičkog sustava i bilježenja podataka. Također je potrebno provjeriti i poslovnu dokumentaciju koja mora odgovarati nastalom poslovnom događaju i tada utvrditi zašto (ne) postoji trag u primitku ili isplati sredstava s bankovnog računa.

U slučaju sumnje u korupciju potrebno je pribaviti bankovne podatke u uplatama na račun osobe za koju se sumnja da je sudjelovala u primanju ili davanju mita. Najprije je potrebno usporediti da li postoji transakcija između sumnjivih subjekata koja odgovara vremenski i sadržajno pojavi korupcije koja se istražuje. Potrebno je pribaviti sve podatke o promjenama i stanju računa osobe u vremenskom razdoblju od kada je došlo do primanja sredstava mita. Uplate s drugih bankovnih računa potrebno je provjeravati s obzirom na naznačenu svrhu isplate. Ako su osoba ili njezin srodnik sami uplaćivali sredstava na račune to će jasno biti vidljivo iz bankovnih podataka i morat će se provjeriti.

Također se moraju istražiti sve uplate s bankovnih računa koji se vode u bankama koje nisu u redovitom poslovanju sa subjektom. Tu se prvenstveno misli na banke koje su sumnjivog poslovnog ugleda ili su istražitelju potpuno nepoznate jer imaju sjedište u državama u kojima nije poznat ili nije transparentan oblik nadzora nad bankama, odnosno ako se radi o bankama s kojima subjekt nikad prije nije poslovao niti je bilo očekivano poslovanje tih banaka sa subjektom. Kod sumnje na fiktivne poslove bankovni podatak potrebno je usporediti s poslovnom dokumentacijom i stvarnim sadržajima prikazanog posla.

⁹³ Đurđević, Z., *Prijevara...*, op. cit., str. 269.

4. MEĐUNARODNA KAZNENOPRAVNA I POLICIJSKA SURADNJA U PRIBAVLJANJU BANKOVNIH PODATAKA

4.1. UVODNE NAPOMENE

U okvirima pojava suvremenih oblika poslovne suradnje i gospodarskog povezivanja, kao i sofisticiranih kaznenih djela osobito onih transnacionalnog kriminaliteta, pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku ne može se ograničiti u teritorijalnim granicama pojedinih država. To nameće zahtjev tijelima kaznenog progona na povezivanje i suradnju. Uvjet povezivanja i suradnje stvaranje je zajedničke institucionalne podloge pretpostavki pribavljanja bankovnih podataka i prihvatljivosti pribavljenih bankovnih podataka u kaznenom postupku. Najmanji zahtjevi koji iz toga proizlaze su: (1) razvijanje integrirane politike upravnih, financijskih i gospodarskih prilika, odnosno jasno utvrđivanje standarda postupanja i oblikovanje kaznenopravne odgovornosti, (2) utvrđivanje ovlasti i dužnosti tijela kaznenog progona u okvirima međunarodne suradnje osobito povezivanjem policije i nadzornih financijskih tijela, (3) utvrđivanje stručnih standarda i edukacijske suradnje i (4) razvoj usklađenog informacijskog sustava kao osnove međunarodnih taktičkih ali i strateških istraga.⁹⁴

4.2. INSTRUMENTI MEĐUNARODNE KAZNENOPRAVNE I POLICIJSKE SURADNJE

Instrumenti kroz koje se ostvaruje međunarodne kaznenopravna i policijska suradnja u pribavljanju bankovnih podataka u kaznenom postupku brojni su mnogostrani i dvostrani međunarodni ugovori. U okviru općeg određenja međunarodne kaznenopravne suradnje pribavljanje bankovnih podataka ostvaruje se kao oblik male međunarodne kaznenopravne pomoći. Mala međunarodna kaznenopravna pomoć može se odrediti kao međunarodnim i unutarnjim pravilima uređen oblik međunarodne kaznenopravne suradnje u poduzimanju radnji kaznenog postupka na temelju molbe inozemnog tijela prije i tijekom kaznenog postupka do njegova okončanja.⁹⁵ Katalog radnji male međunarodne kaznenopravne pomoći nije unaprijed određen i ostvaruje se u okviru načela pružanja pomoći u najširem smislu.

⁹⁴ Van Duyne, Petrus, C., Pheijffer, M., Kuijl, Hans, G., Van Dijk, Arthur, Th.H., Bakker, Gerard, J.C.M., *Financial Investigation of Crime*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, The Netherlands, 2003., str. 180.

⁹⁵ Degan, V., Đ., Pavišić, B., *Međunarodno kazeno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005., str. 297.

Radnje male međunarodne kaznenopravne pomoći mogu se klasificirati kao: (1) tradicionalne koje se odnose na dostavu procesnih isprava i sudskih odluka u inozemstvo, te prikupljanje dokaza kao što su ispitivanje svjedoka, vještaka i osumnjičenika, pribavljanje isprava i provođenje različitih izvida i (2) moderne kao što su tele i videokonferencijsko ispitivanje osoba u inozemstvu, formiranje zajedničkih međudržavnih istražnih timova i prekogranična primjena mjera i radnji posebnih izvida kaznenih djela.⁹⁶

Mala međunarodna kaznenopravna pomoć temelji se na Europskoj konvenciji o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima.⁹⁷ Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći ima prednost nad svim drugim međunarodnim ugovorima, konvencijama ili dvostranim sporazumima koji uređuju malu međunarodnu kaznenopravnu pomoć u kaznenim stvarima. S obzirom na položaj u nacionalnom zakonodavstvu⁹⁸ Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći je po pravnoj snazi iznad zakona, a ispod Ustava. Dakle, ukoliko se bankovni podatak pribavlja kao oblik male međunarodne kaznenopravne pomoći postupak pribavljanja ostvaruje se najprije primjenom Europske konvencije o uzajamnoj sudskoj pomoći, a ako država od koje se pribavlja podatak nije stranka te konvencije tada putem nekog dvostranog međudržavnog sporazuma koji regulira to pitanje. Ukoliko nema dvostranog sporazuma s konkretnom državom pribavljanje podataka se ostvaruje primjenom nekih od višestranih međunarodnih konvencija. Ako konkretna država nije potpisnica niti jednog relevantnog međunarodnog ugovora primjenjuje se Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima (Narodne novine, broj 178/2004.). Postupak male međunarodne kaznenopravne pomoći ostvaruje se u komunikaciji putem Ministarstva pravosuđa i neposrednim upućivanjem zamolnice pravosudnom tijelu, a u konkretnim slučajevima moguća je i suradnja kroz mehanizme policijske suradnje.

Najvažnije mnogostrane međunarodne konvencije kroz koje se ostvaruje međunarodna kaznenopravna pomoć u pribavljanju bankovnih podataka su: Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 14/2002.), Konvencija Ujedinjenih

⁹⁶ Krapac, D., Međunarodna kaznenopravna pomoć, Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 97.

⁹⁷ Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/1999. U daljnjem tekstu: Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći.

⁹⁸ Članak 140. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 124/2000. – pročišćeni tekst, 28/2001., 41/2001. – pročišćeni tekst. U daljnjem tekstu: Ustav.

naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstancija (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/1994.), Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 2/2005.), Međunarodna konvencija o sprječavanju krivotvorenja novca (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/2005.), Europska konvencija o suzbijanju terorizma (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/2002.), Kaznenopravna konvencija o korupciji (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 11/2000.), Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 14/1997.).⁹⁹

Međunarodna policijska suradnja ostvaruje se u dva različita područja: (1) u području kaznenog postupka u širem smislu, odnosno u području djelatnosti kriminalističke policije i (2) u područjima različitim od kaznenog postupka (granični nadzor, kretanje stranaca, identifikacija žrtava katastrofa, pomoć izgubljenim osobama), odnosno u području djelatnosti zaštite policije.¹⁰⁰ Univerzalni značaj međunarodne policijske suradnje ima Međunarodna organizacija kriminalističke policije (INTERPOL). Regionalni značaj imaju Europski policijski ured (EUROPOL) i SECI kao regionalni centar za suradnju u jugoistočnoj Europi. Svi ovi oblici policijske suradnje u osnovi imaju razmjenu analitičkih podataka u svezi pojava suvremenih kaznenih djela. Bankovni podatak će biti osobito važan kod prijevarenih kaznenih djela, pranja novca ali i svih drugih kaznenih djela kod kojih dolazi do stjecanja protupravne imovinske koristi ili bankovnih transakcija u svezi izvršenja radnje kaznenog djela. Međunarodna policijska suradnja ostvaruje se i kao dvostrana suradnja na temelju ugovora sklopljenih između dvije države. Oblici dvostrane međunarodne policijske suradnje su: (1) razmjena podataka različitog značenja i sadržaja, (2) poduzimanje na zahtjev jedne od ugovornih strana potrebnih policijskih mjera i radnji, (3) usklađivanje istraga i stručne pomoći u pojedinim područjima i (4) različiti drugi oblici suradnje u otkrivanju kaznenih djela poduzimanjem radnji u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.¹⁰¹

⁹⁹ Izvor citiranih konvencija ali i brojnih drugih dvostranih međunarodnih konvencija značajnih za međunarodnu suradnju u pribavljanju bankovnih podataka: Krapac, D., Međunarodna..., op. cit., str. 269. – 1170.

¹⁰⁰ Degan, V., Đ., Pavišić, B., op. cit., str. 367.

¹⁰¹ Ibid., str. 371.

ZAKLJUČAK

Pribavljanje bankovnih podataka u kaznenom postupku složena je procedura logičkog, komunikologijskog i pravnog djelovanja svih subjekata uključenih u taj proces. Bankovni podatak valja promatrati kao svako priopćenje o činjenicama o kojima banka ima saznanja. Sužavanje pojma bankovnog podatka samo na određene njegove komponente može negativno djelovati u postizanju ciljeva rada s bankovnim podacima u kriminalističkom istraživanju. Unatoč tome podatak o stanju i transakcijama po računima građana i pravnih osoba javlja se kao spoznajno najvažniji i najzanimljiviji bankovni podatak. To je sasvim razumno s obzirom da je veliki broj drugih bankovnih podataka dostupan u nekom drugom obliku ili iz nekog drugog izvora. Primjer toga su osobni podaci građana ili statusni podaci pravne osobe. Ono što takve činjenice kao bankovne podatke čini zanimljivima je spoznaja koju oni nose kao obrađena informacija. Naime, banke sustavno i planski prikupljaju i obrađuju sve podatke koji su u vezi s njihovim poslovanjem. Na njima zasnivaju vrijednosne sudove koji se mogu potvrđivati ili osporavati drugim činjenicama, ali svakako predstavljaju vrlo vjerodostojan i time dragocjen izvor otkrivanja i daljnjeg usmjeravanja kriminalističkog istraživanja.

U pribavljanju bankovnih podataka potrebno je sustavno planirati izvore iz kojih se oni pribavljaju. Ti izvori unutar same banke mogu biti različiti. Njihovo sustavno planiranje znači stavljanje u odnos i prosudbu vjerojatne spoznaje i očekivane informacije. To se može odrediti i kao optimalno djelovanje. Svaka znatnija razlika može imati negativan utjecaj na daljnje istraživanje. Sve prikupljene bankovne podatke potrebno je komparirati međusobno kao i s podacima iz drugih izvora, prethodnim znanjima i očekivanim informacijama. Bankovne podatke koji se prikupe potrebno je pohraniti na način koji će onemogućiti gubitak, uništenje ili oštećenje izvora, osobito ako se radi o spornom materijalu koji mora proći dodatnu ekspertizu. Tako pohranjene bankovne podatke potrebno je organizirati pri čemu se oni mogu organizirati prema subjektu na kojeg se odnose ili prema odnosu iz kojeg su nastali. Organizacija mora omogućiti jasno međusobno razlikovanje prikupljenih podataka. Valjana organizacija prikupljenih podataka omogućuje njihovo objedinjavanje, interpretaciju i razvoj hipoteza, zaključaka, procjena ili predviđanja. Na temelju toga je potrebno stvoriti verziju i tu verziju prezentirati u odgovarajućem postupkovnom obliku kazne prijave, istražnog zahtjeva, optužnog akta ili presude.

Pribavljanje bankovnih podataka podložno je ograničenjima koja proizlaze iz bankovnog podatka kao profesionalne, službene, poslovne ili bankovne tajne. Ta ograničenja, međutim, nisu apsolutna. Svaki od ovih oblika tajnosti i zaštite bankovnih podataka ima pretpostavke kojima se dokida. Istodobno svaki od ovih oblika zaštite tajnosti bankovnih podataka egzistira u cijelosti neovisno jedan od drugog. U odnosu na kazneni postupak pretpostavke kojima se dokida obveza čuvanja tajnosti podataka su različite ali se načelno mogu odrediti kroz načela nužnosti, razmjernosti i konkretnosti, te zakonitosti. Ova načela valja imati na umu posebno kod zahtjeva hitnog postupanja i to hitnih istražnih radnji i radnji prvog zahvata kod određenih kaznenih djela, osobito gospodarskog kriminaliteta. Ona s druge strane postavljaju jasan zahtjev prema osobama koje raspolažu takvim podacima da ih čuvaju kao tajne i da isključe svaku drugu nepozvanu osobu od njihova otkrivanja. To je zahtjev koji postoji kako kao zahtjev *bona fidei* poslovanja tako i kao ograničenje tijela kaznenog progona od pretjeranog zadiranja u sferu privatnosti pojedinca i prava banke kao poslovnog subjekta.

Koje će konkretno značenje bankovni podatak imati za kazneni postupak je *questio facti*. To ovisi ne samo o zakonskim obilježjima nekog kaznenog djela nego i o tijeku postupka u kojem se pribavlja. Upravo iz toga proizlazi širina pojma bankovnog podatka. Bankovni podatak tako može biti podatak o vanjskoj činjenici insolventnosti kao odlučnoj činjenici utvrđivanja prijevarne namjere počinitelja kaznenog djela, ali može biti i okolnost koja potvrđuje povezanost određenih osoba koje su u nekom ranijem poslu s bankom nastupali zajedno, a u kaznenom postupku koji se protiv njih vodi za neko kazneno djelo u cijelosti izvan ikakvog doticaja s poslovnim odnosima i bankarskim poslovanjem negiraju ranije međusobno poznavanje.

U svakom slučaju pravo je pojedinca fizičke ili pravne osobe očekivati i zahtijevati da banka čuva sve podatke kojima raspolaže, a koji su na bilo koji način u svezi s njim ili njemu bliskim osobama, dužnost je banke takve podatke čuvati i u okvirima zakonskih pravila stvarati procjene o potrebi i nužnosti otkrivanja takvih podataka i dužnost je tijela kaznenog progona bankovne podatke prikupljati planski i sustavno, obrađivati ih u granicama nužnosti i razmjernosti i poduzimati sve mjere da se druge nepozvane osobe ne bi s takvim podacima upoznale. Tek tada možemo govoriti o ispravnom prikupljanju i radu s bankovnim podacima u kaznenom postupku.

LITERATURA

a) KNJIGE I ČLANCI

- Knjige:

1. Barbić, J., Pravo društava – knjiga prva (opći dio), Organizator, Zagreb, 1999.
2. Bayer, V., Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, Knjiga I., Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1997.
3. Degan, V., Đ., Pavišić, B., Međunarodno kazneno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2005.
4. Dragičević, D., Kompjuterski kriminalitet i informacijski sustavi, Informator, Zagreb, 1999.
5. Đurđević, Z., Kaznenopravna zaštita financijskih interesa Europske unije – doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003.
6. Garačić, A., Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio, Organizator, Zagreb, 2006.
7. Henry, C., Lee, Kozarić – Kovačić, D., Materijalni tragovi, Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska akademija, Zagreb, 1998.
8. Horvatić, Ž., Novoselec, P., Kazneno pravo, Opći dio, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb, 2001.
9. Katunarić, A., Banka – principi i praksa bankovnog poslovanja, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1988.
10. Kovacich, G., L., Boni, W., C., High technology crime investigators handbook, Reed Elsevier group, Woburn USA, 2000.
11. Krapac, D., Kazneno procesno pravo, prva knjiga, Institucije, Narodne novine, Zagreb, 2003.
12. Krapac, D., Međunarodna kaznenopravna pomoć, Narodne novine, Zagreb, 2006.
13. Kričanović, M., Delišanović, D., Zaštita i sigurnost financijskih institucija, Tectus, Zagreb, 2001.
14. Manning, George, A., Financial investigation and forensic accounting, Taylor & Francis Group, Boca Raton, SAD, 2005.
15. Miladin, P., Bankarska i poslovna tajna, Bankarski sustav i financijsko poslovanje u Republici Hrvatskoj, Consult biro, Zagreb, 1999.
16. Modly, D., Kriminalistička taktika 1 – pojam, načela, prijave, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb, 2002.
17. Pavišić, B., Kazneno pravo Vijeća Europe, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
18. Pavišić, B., Komentar Zakona o kaznenom postupku, 5. izdanje, Žagar, Rijeka, 2005.
19. Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P., Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2007.
20. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P., Kriminalistika 1 – knjiga prva, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
21. Ramljak, B., Pervan, I., Osnove financijskog računovodstva i izvještavanja, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
22. Srb, V., Matić, B., Bankarsko poslovanje, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2003.

23. Šimović, V., Izgradnja modela operativne i strateške analitike, s posebnostima u kaznenim djelima, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2000.
24. Van Duyne, Petrus, C., Pheijffer, M., Kuijl, Hans, G., Van Dijk, Arthur, Th.H., Bakker, Gerard, J.C.M., Financial Investigation of Crime, Wolf Legal Publishers, Nijmegen, The Netherlands, 2003.
25. Vedriš, M., Klarić, P., Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2004.

- Članci:

1. Đurđević, Z., Prijevara na štetu proračuna Europske unije: pojavni oblici, metode i uzroci, Financijska teorija i praksa, broj 3/2006, Institut za javne financije, Zagreb, 2006., str. 253. – 281.
2. Krapac, D., Judicial cooperation in criminal matters in the EU: Where does it go from here, Current issues in european criminal law and the protection of EU financial interest, Austrian association of European Criminal law and Croatian association of European Criminal law, Zagreb, 2006., str. 123. – 137.
3. Krapac, D., Sudska praksa: izdvajanje zapisnika o nezakonitoj pretrazi, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol. 6, broj 1/1999., Zagreb, 1999., str. 271. – 283.
4. Marti, Y.-M., Intelligence: Theory and Practice, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 175. – 185.
5. Matić, N., Uloga business intelligence-a u upravljanju poslovnim bankom, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 105 – 111.
6. Matijević, B., Prijevara u građanskom i kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, broj 3/2004., Inženjerski biro, Zagreb, 2004., str. 38. – 46.
7. Miladin, P., Bankarsko obavješćavanje i društva za zaštitu kreditne sigurnosti, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 99. – 110.
8. Nolan, J., The Worldwide growth of Competitive Intelligence: Who is doing What To Whom and How Well, Business Intelligence 2000, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000., str. 15. – 29.
9. Novoselec, P., Prijevara u gospodarskom poslovanju, Pravni vjesnik, broj 1-2/2005., Osijek, 2005., str. 9. – 27.
10. Svedrović, M., Bankarska tajna i njezina normativna ograničenja prema ZUSKOK-u, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu vol. 12, broj 2/2005., Zagreb, 2005., str. 573. – 596.

b) VRELA S INTERNETA

1. <<http://ec.europa.eu/>>, 12. lipnja 2008. godine
2. <<http://www.fina.hr/>>, 19. svibnja 2008. godine
3. <<http://www.hnb.hr/>>, 19. travnja 2008. godine
4. <<http://www.hrok.hr/>>, 08. lipnja 2008. godine

c) PRAVNI AKTI

1. Kazneni zakon, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 50/2000., 51/2001., 111/2003., 190/2003., 105/2004., 84/2005., 71/2006., 110/2007.
2. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 124/2000. – pročišćeni tekst, 28/2001., 41/2001. – pročišćeni tekst.
3. Zakon o bankama, Narodne novine, broj 84/2002., 141/2006.
4. Zakon o čeku, Narodne novine, broj 74/1999.
5. Zakon o deviznom poslovanju, Narodne novine, broj 96/2003.
6. Zakon o Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, Narodne novine, broj 44/1994., 79/1998., 19/1999., 35/2000., 60/2004.
7. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine, broj 110/1997., 27/1998., 58/1999., 112/1999., 58/2002., 143/2002., 62/2003. – pročišćeni tekst, 115/2006.
8. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima, Narodne novine, broj 178/2004.
9. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, broj 35/2005.
10. Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Narodne novine, broj 151/2003.
11. Zakon o osiguranju depozita, Narodne novine, broj 177/2004.
12. Zakon o računovodstvu, Narodne novine, broj 109/2007.
13. Zakon o registru godišnjih izvještaja, Narodne novine, broj 47/2003.
14. Zakon o službenoj statistici, Narodne novine, broj 103/2003.
15. Zakon o sprječavanju pranja novca, Narodne novine, broj 69/1997., 106/1997., 67/2001., 114/2001., 117/2003., 142/2003.
16. Zakon o sudskom registru, Narodne novine, broj 1/1995., 57/1996., 1/1998., 30/1999., 45/1999., 54/2005.
17. Zakon o štedno – kreditnim zadrugama, Narodne novine, broj 84/2002.
18. Zakon o tajnosti podataka, Narodne novine 79/2007.
19. Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, broj 111/1993., 34/1999., 52/2000., 118/3003., 107/2007.
20. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta, Narodne novine, broj 88/2001., 12/2002., 33/2005., 48/2005., 76/2007.
21. Zakon o zaštiti osobnih podataka, Narodne novine, broj 103/2003., 118/2006., 41/2008.
22. Zakon o zaštiti tajnosti podataka, Narodne novine, broj 108/1996.

- Međunarodni ugovori:

1. EU Convention of 26 July 1995 on the protection of the financial interests of the European Communities (OJ C 316 of 27.11.95, p. 48)
2. Europska konvencija o suzbijanju terorizma, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/2002.
3. Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/1999.
4. Kaznenopravna konvencija o korupciji, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 11/2000.
5. Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 14/1997.

6. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 2/2005.
7. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstancija, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/1994.
8. Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 14/2002.
9. Međunarodna konvencija o sprječavanju krivotvorenja novca, Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 4/2005.